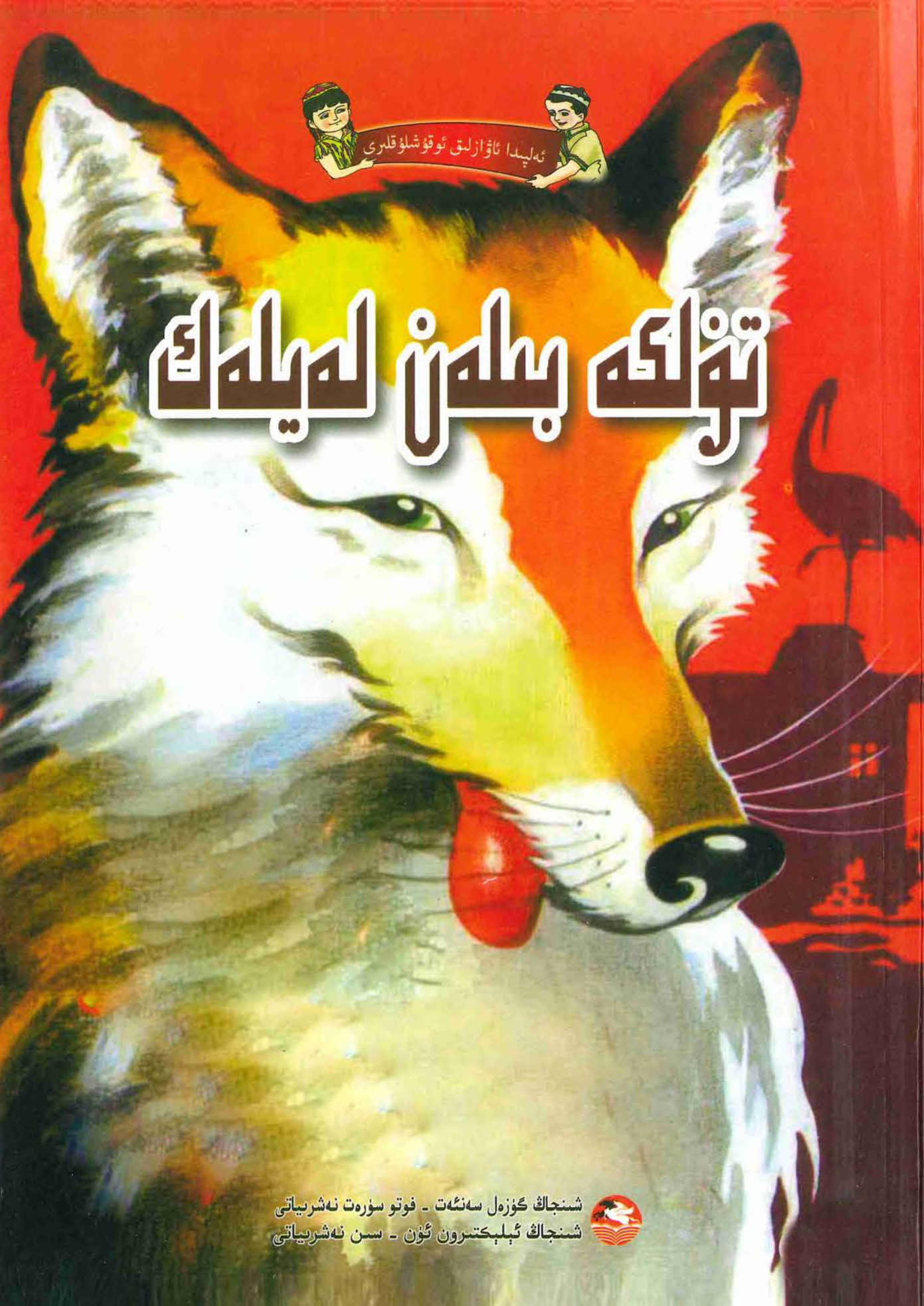


شىنجاڭ گۈزەل سەنئەت ـ فوتو سۈرەت نەشرىياتى
شىنجاڭ ئېلېكترون ئۇن ـ سىن نەشرىياتى



هۆرمەتلىك _____ گە:

_____

_____

_____

_____

_____ دىن تەقدىم

- يىلى - ئاينىڭ - كۈنى





ئەلپىدا ئاۋازلىق ئوقۇشلۇقلىرى

تۆلكە بىلەن لەيلەك

(تاللانغان تەسىرلىك باللار ھېكايىلىرى)

تۈزگۈچى: تۇرسۇن قادىر



شىنجاڭ گۈزەل سەنئەت ـ فوتو سۈرەت نەشرىياتى
شىنجاڭ ئېلېكترون ئۇن ـ سىن نەشرىياتى

مەسئۇل مۇھەررىرى: خاسىيەت ئىبراھىم
مەسئۇل كوررېكتورى: ئابدۇرېھىم ئابلىمىت
مۇقاۋا ۋە بەت لايىھەلىگۈچى: تۇردىھاجىم تۇرغۇن
قىستۇرما رەسىمنى سىزغۇچى: ئادىلجان ئابلىز

ئەلپىدا ئاۋازلىق ئوقۇشلۇقلىرى

تۆلكە بىلەن لەيلەك

تۈزگۈچى: تۇرسۇن قادىر

نەشر قىلغۇچى: شىنجاڭ گۈزەل سەنئەت ـ فوتو سۈرەت نەشرىياتى
شىنجاڭ ئېلېكترون ئۇن ـ سىن نەشرىياتى
ئادرېسى: ئۈرۈمچى شەھىرى ئىقتىساد ـ تېخنىكا تەرەققىيات رايونى پەن ـ تېخنىكا باغچە يولى 5 ـ قورۇ
پوچتا نومۇرى: 830026
تارقاتقۇچى: شىنجاڭ شىنخۇا كىتابخانىسى
باسقۇچى: شىنجاڭ بايى باسما زاۋۇتى
فورماتى: 787 × 1092 مىللىمېتىر، 1/16
باسما تاۋىقى: 117.75
نەشرى: 2015 ـ يىلى 2 ـ ئاي 1 ـ نەشرى
بېسىلىشى: 2015 ـ يىلى 7 ـ ئاي 1 ـ بېسىلىشى
كىتاب نومۇرى: ISBN 978 - 7 - 89415 - 023 - 3
ئومۇمىي باھاسى: 490.00 يۈەن (جەمئىي 20 كىتاب ۋە چەكمە قەلەم)

مۇندەرىجە



چامغۇر يۇلۇش 2



تۈلكە بىلەن لەيلەك 10



نەسىردىن ئەپەندى يولدا 20



ئەخمەق بۆرە 30



شەھرىبان 42

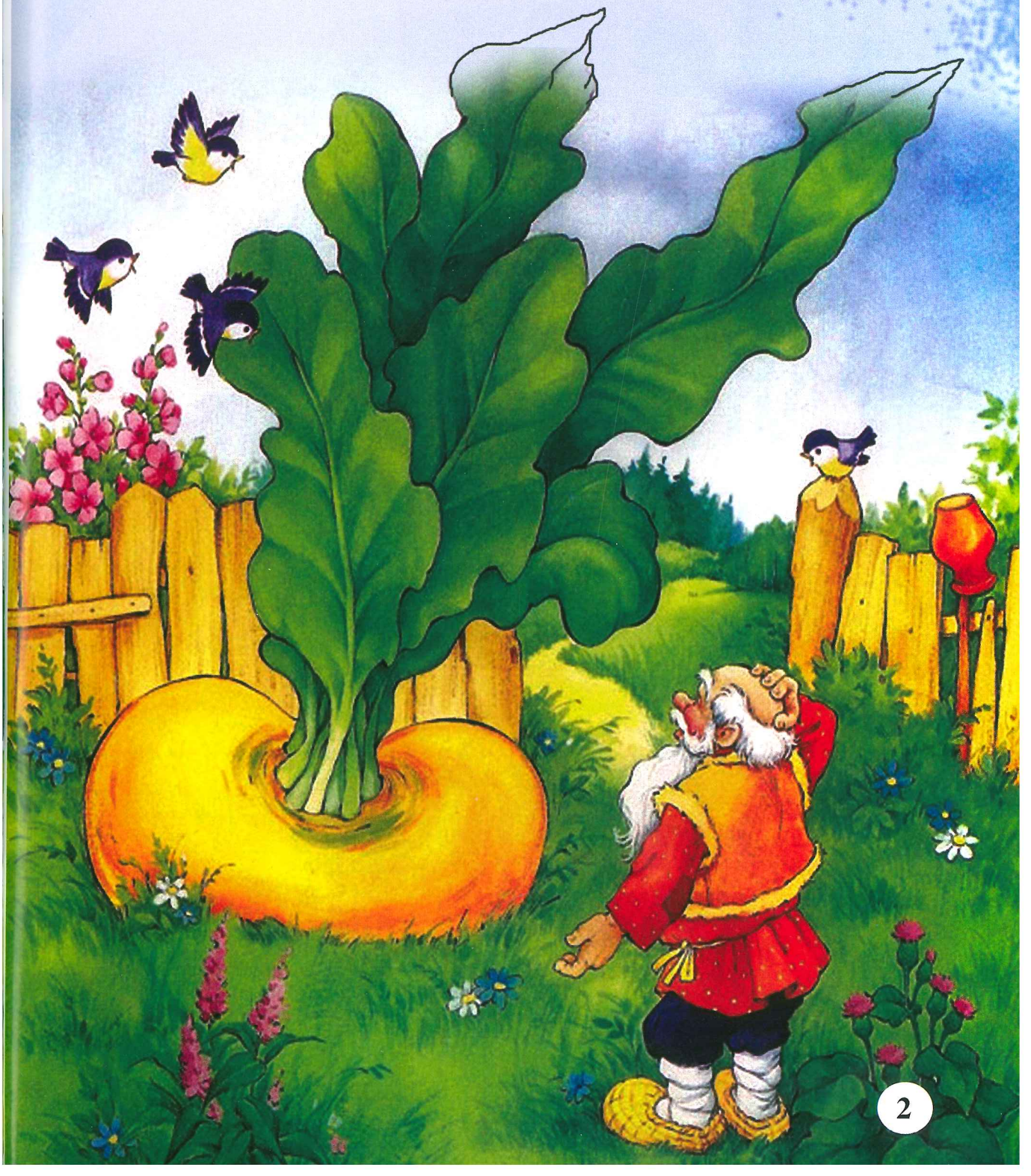


ئۈچ قوزا 62



مۇمايىنىڭ كۆڭۈلۈكى 76

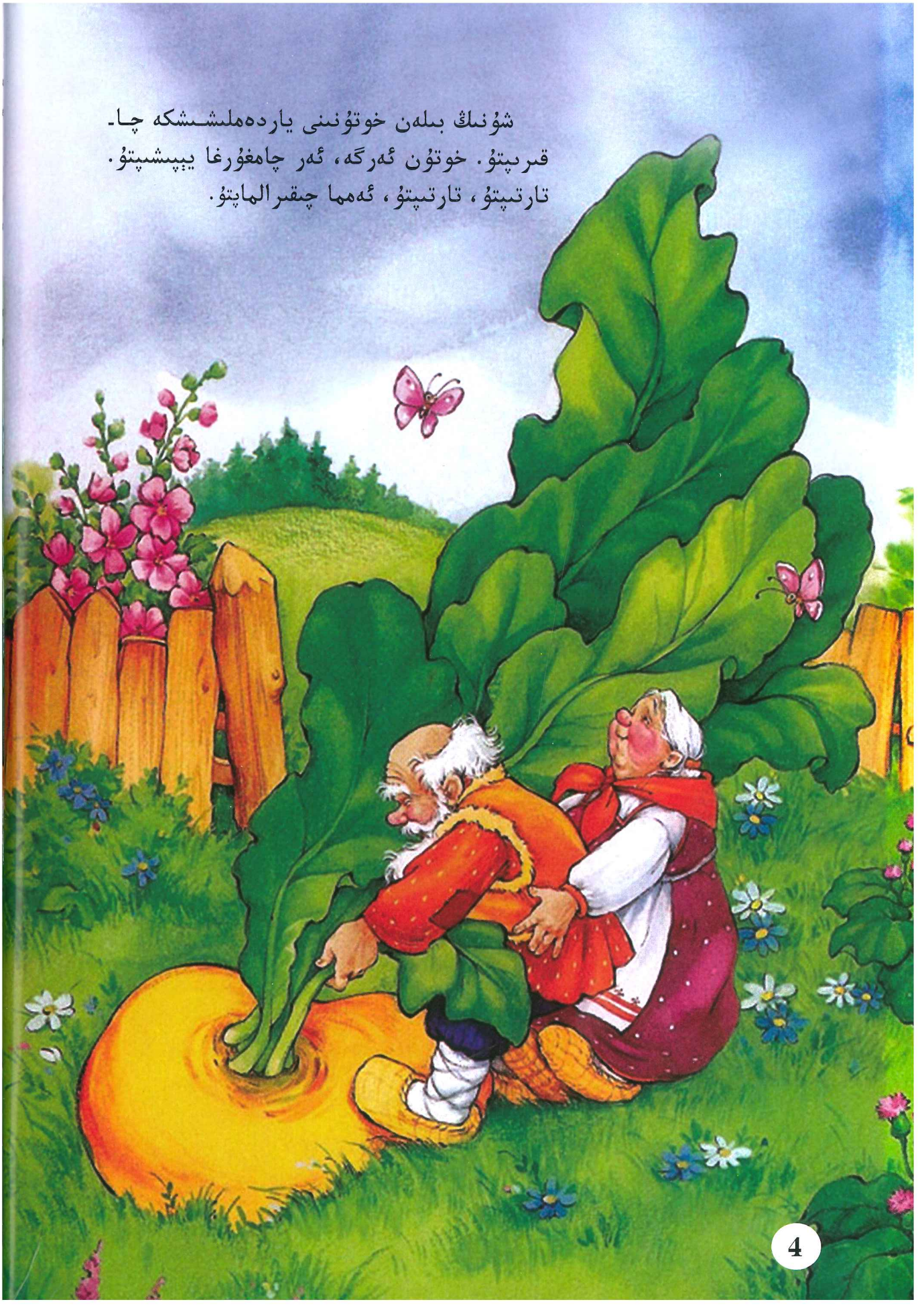
چامغۇر يۇلۇش



بۇرۇنقى زاماندا بىر بوۋاي چامغۇر تېرىپتۇ. چامغۇر تازا يېتىشكەن
مەزگىلدە ئۇنى يۇلماقچى بولغانكەن، كۆچى يەتمەپتۇ.

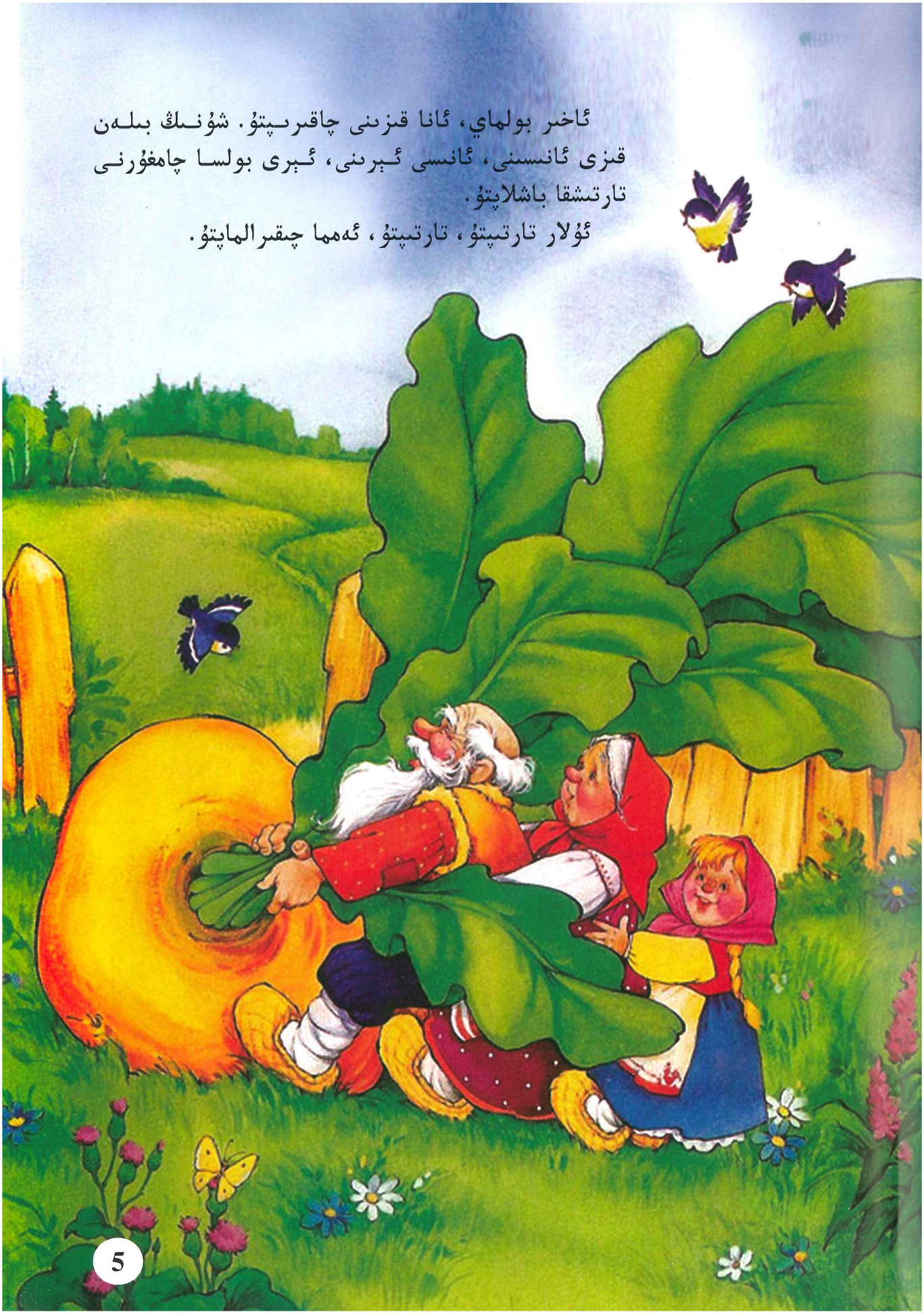


شۇنىڭ بىلەن خوتۇننى يارىدەملىشىشكە چا-
قىرىپتۇ. خوتۇن ئەرگە، ئەر چامغۇرغا يېپىشىپتۇ.
تارتىپتۇ، تارتىپتۇ، ئەمما چىقىرالماپتۇ.

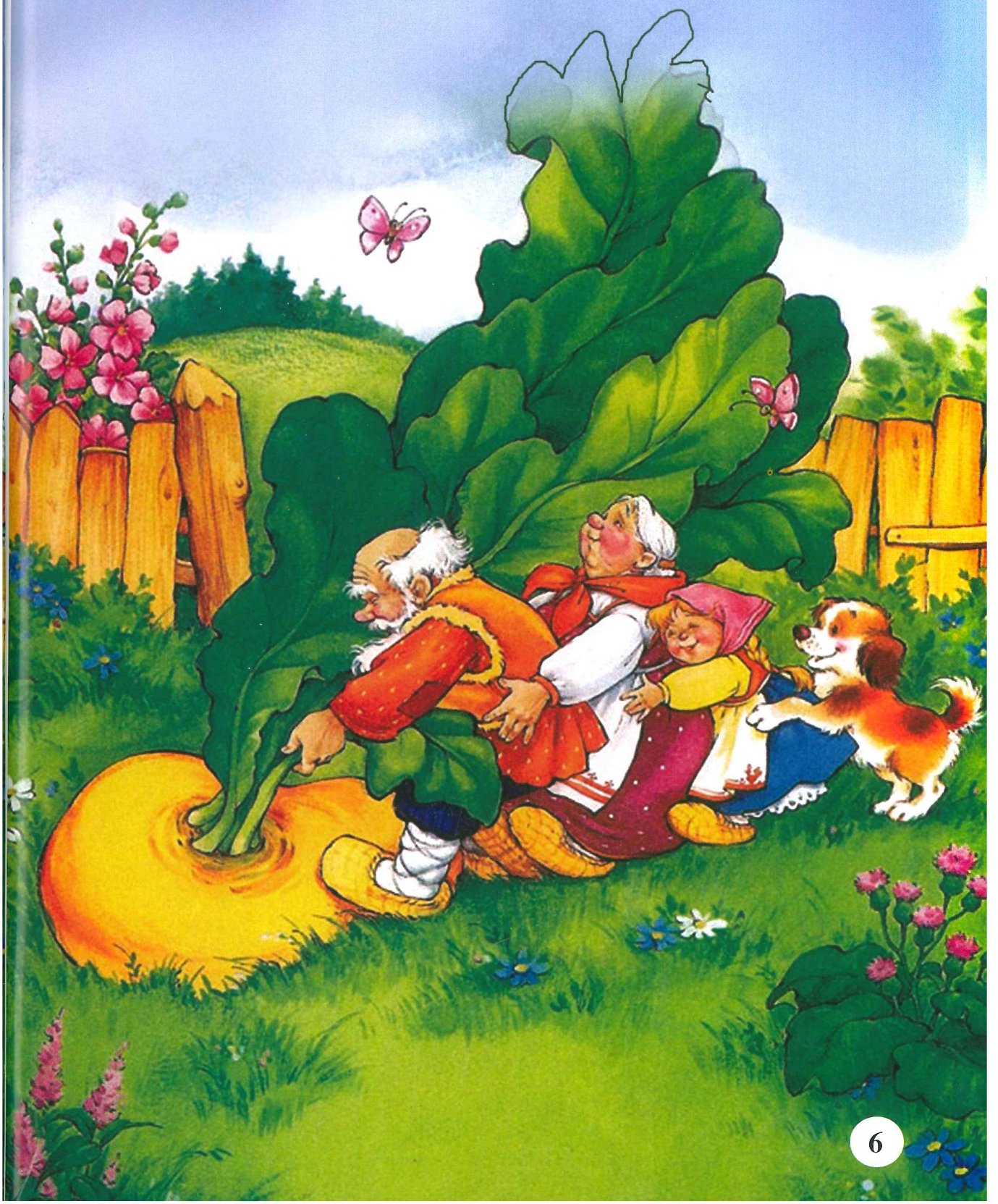


ئاخىر بولماي، ئانا قىزىنى چاقىرىپتۇ. شۇنىڭ بىلەن قىزى ئانىسىنى، ئانىسى ئىبرىنى، ئىبرى بولسا چامغۇرنى تارتىشقا باشلاپتۇ.

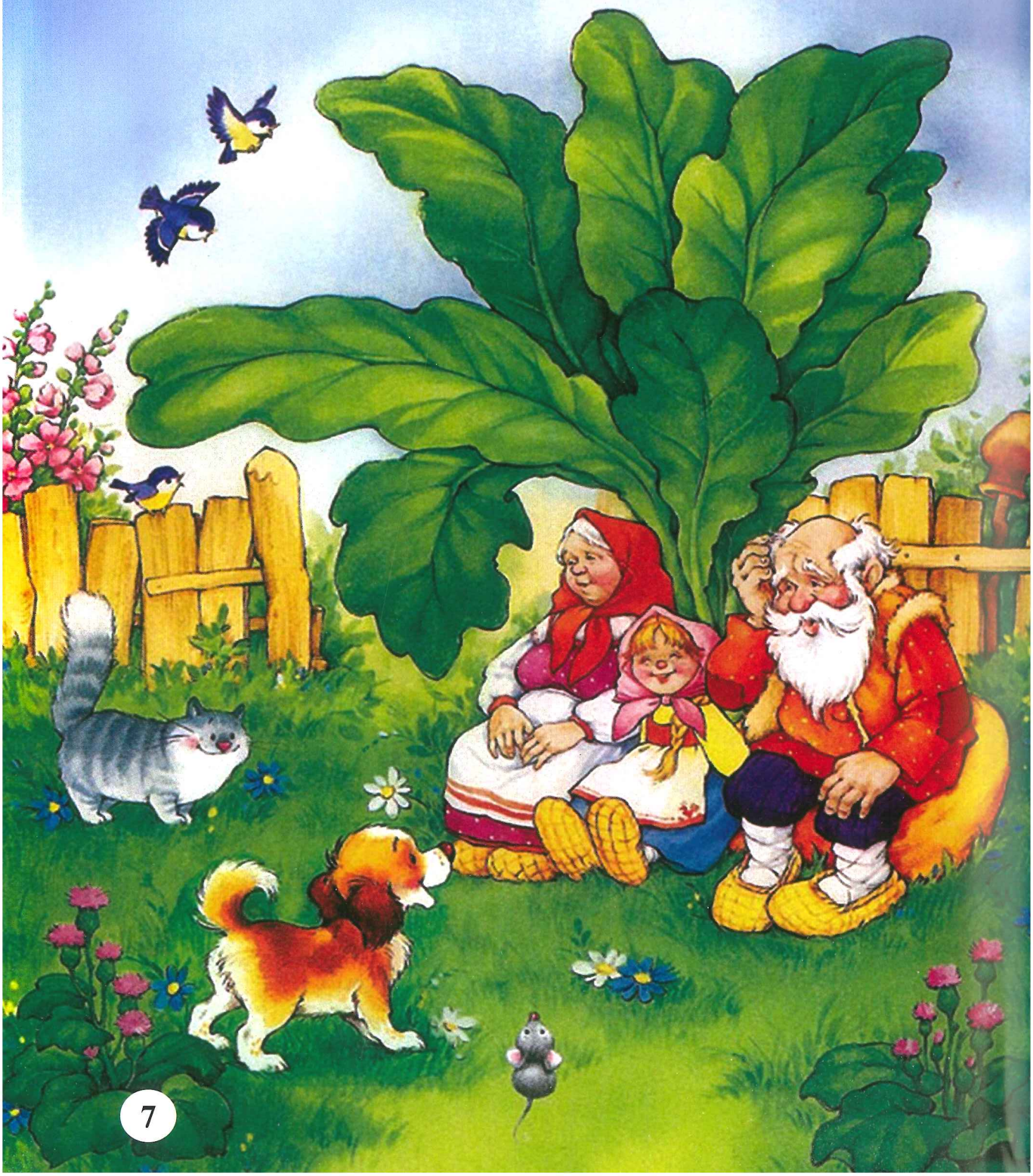
ئۇلار تارتىپتۇ، تارتىپتۇ، ئەمما چىقىرالماپتۇ.



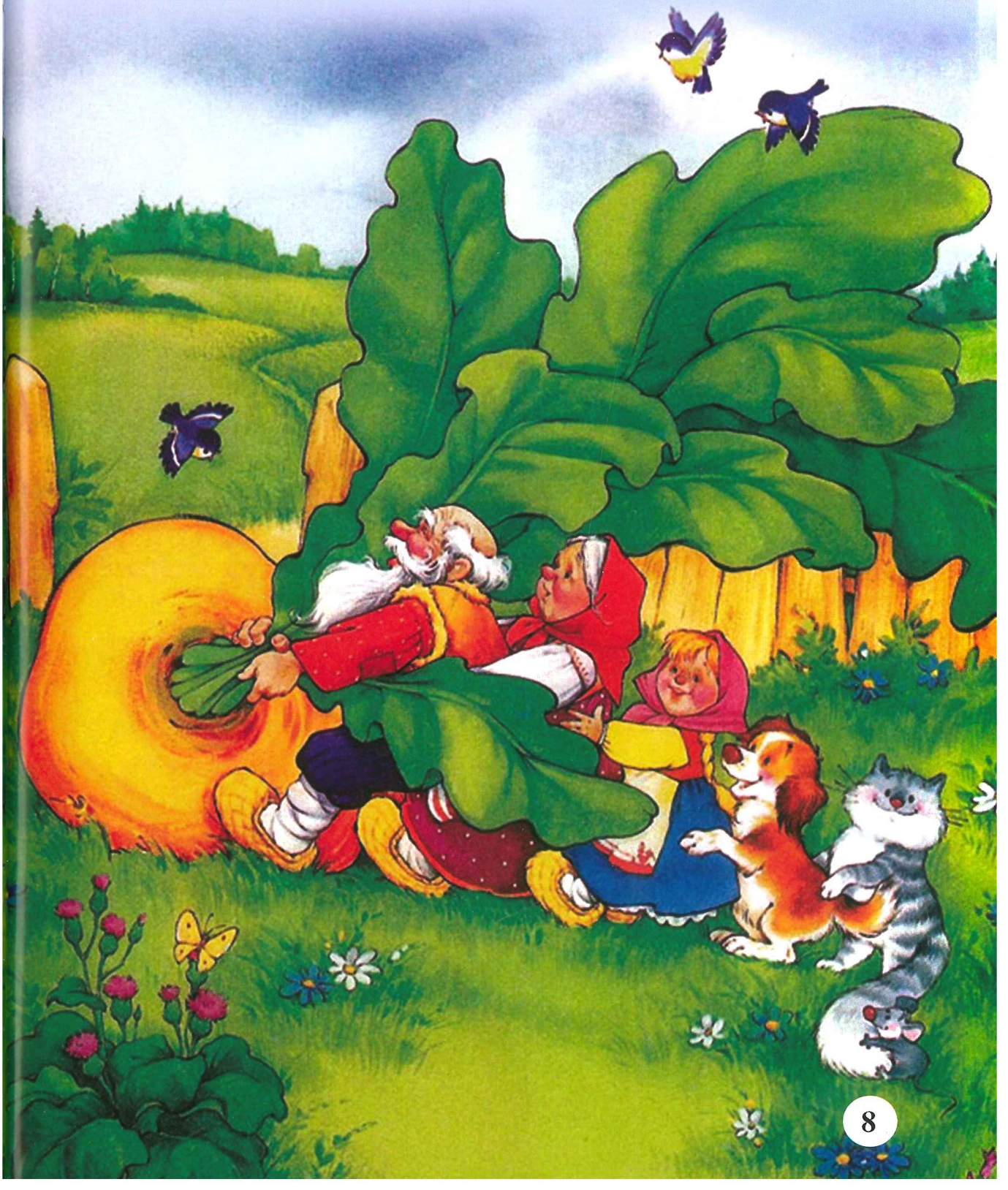
ئەمدى قىزچاق ئىتنى چاقىرىپتۇ. ئىت قىزنى، قىز ئانىسىنى، ئانىسى ئېرىنى، ئـې-
رى بولسا چامغۇرنى تارتىشقا باشلاپتۇ. ئۇلار تارتىپتۇ، تارتىپتۇ، ئەمما چىقىرالماپتۇ.



ئىت مۇشۇكنى چاقىرىپتۇ. مۇشۇك ئىتنى، ئىت قىزنى، قىز ئانىسىنى، ئانىسى ئېرىنى، ئېرى بولسا چامغۇرنى تارتىشقا باشلاپتۇ. ئۇلار تارتىپتۇ، تارتىپتۇ، ئەمما چىقىرالماپتۇ.



ئاخىر، مۇشۇك چاشقاننى چاقىرىپتۇ. چاشقان مۇشۇكنى، مۇشۇك ئىت-نى، ئىت قىزنى، قىز ئانىسىنى، ئانىسى ئۇبرىنى، ئۇبرى بولسا چامغۇرنى تارتىشقا باشلاپتۇ.



ئۇلار تارتىپتۇ، تارتىپتۇ... ئاخىر، چامغۇرنى يولۇپتۇ ۋە غەلىبە خۇشاللىقىدىن سۆيۈنۈپ، بىر - بىرلىرىنى تەبرىكلىشىپتۇ.




تۈلكە بىلەن لەيلەك

تۈلكە بىلەن لەيلەك دوستلاردىن ئىكەن. ئۇلار دائىم بىرگە ئوۋغا چىقىدىكەن، بىللە ساياھەت قىلىدىكەن. كۈنلەرنىڭ بىردە تۈلكە لەيلەككە:

— دوستۇم، بۈگۈن كەچ بىزنىڭ ئۆيگە مېھمان بولۇپ بارغىن، — دەپتۇ.

لەيلەك ماقۇل بوپتۇ ۋە كەچتە تۈلكىنىڭ ئۆيىگە بېرىپتۇ. تۈلكە بىر قازاندا ئوماچ ئېتىپتۇ. ئاندىن ئوماچنى بىر لىگەنگە ئۇسۇپ، ئۇنى داستىخانغا قويۇپتۇ.



— قېنى مەرھەمەت، تارتىنماي ئالغىن، — دەپتۇ تۈلكە ۋە ئۆزى ئىشتىھا بىلەن يېيىشكە باشلاپتۇ. ئەمما لەيلەك ھەرقانچە قىلسىمۇ، ئۇنىڭ تۇمشۇقىنىڭ ئۇچى لىگەنگە تاقىشىپ، ئوماچنى ئىچەلمەپتۇ. ئۇ بىر نەچچە قېتىم تۇمشۇقىنى تەگكۈزۈپ، ئوماچ يۇقۇنىدىسىنى يالاپ بولغىچە تۈلكە بەش ـ ئالتە قېتىم شالاپشتىپلا لىگەننى قۇرۇقداپ قويۇپتۇ.

لەيلەك قورسىقى ئاچ ھالدا ئۆزىگە ئۆزى شۇنداق دەپتۇ: «خەپ توختاپتۇر تۈلكە، بۇنىڭ ئۆتىنسىنى بېرىمەن!»



لەيلەك ئاچلىقتىن قۇرساقلىرى كوركىراپ بىر كېچىنى ئاران تاڭ ئاتقۇزۇپتۇ.

شۇ ئىش بولۇپ ئارىدىن بىر نەچچە كۈن ئۆتۈپتۇ. بىر كۈنى لەيلەك سۈتلۈك ئاش پىشۇرۇپ، تۈلكىنى مېھمان بولۇپ كېتىشكە چاقىرىپتۇ. لەيلەك ئاشنى بىر لوڭقىغا ئۇسۇپ داستىخانغا قويۇپتۇ. تۈلكە لۇڭقىنىڭ ئېچىگە بېشىنى قانداق تىقىپ تاماق يېيىشنى بىلمەي قاپتۇ. لەيلەك بولسا ئۇزۇن تۇمشۇقىنى لوڭقىنىڭ ئېچىگە تىقىپ بارلىق تاماقنى يەۋېتىپتۇ.

تۈلكە ناھايىتى كۆڭۈلسىز ھالدا ئۆيىگە قايتىپتۇ. يولدا كېلىۋېتىپ ئۆزىگە ئۆزى شۇنداق دەپتۇ: «لەيلەك ماڭا دوست ئەمەس. خەپ، ئۇنى يەۋەتمىسەم.»



يەنە كۈنلەر ئۆتۈپتۇ. تۈلكە لەيلەكنى يەۋبتىش ئۈچۈن باھانە ئىزدەشكە باشلاپتۇ. ئاخىر، ئۇ بىر كۈنى سەھەردە لەيلەكنىڭ يېنىغا يۈگۈرۈپ كېلىپ شۇنداق دەپتۇ:





— دوستۇم، بەك زېرەكسېپ كەتتىم. يۇر، ئوتلاقنى ئايلىنىپ كېلىمىز.

لەيلەك رازى بوپتۇ. ئۇلار يولغا چىقىپ، بىر يېشىللىققا يېتىپ كەپتۇ.

— نېمىدېگەن گۈزەل ئوتلاق، — دەپتۇ تۈلكە، — كەل، بۇ يەردە بىر ئاز ئارام ئالايلى.

لەيلەك بىلەن تۈلكە ئوتلاق ئۈستىدە



سوزۇلۇپ يېتىپتۇ. تۈلكە يالغاندىن ئۇخلىغان بولۇپ كۆزىنى يۇمۇۋاپتۇ. ئۇ لەيلەكمۇ ئۇيقۇغا كەتسە، ئۇنى بوغۇپلا يەيمەن، دەپ ئويلايدىكەن.

شۇنداق قىلىپ لەيلەكمۇ تېزلا ئۇيقۇغا كېتىپتۇ. بىر چاغدا تۈلكە ئېتىلىپ كېلىپ لەيلەكنىڭ بوغۇزىدىن ئاپتۇ. لەيلەك ئويغىنىپ سوراپتۇ:

— نېمە قىلىۋاتسەن؟

— چۈشۈمدە سېنى كۆرۈپتىمەن. كۆڭلۈمدە سېنى قۇچاقلاشنى ئارزۇ قىلغـ-
دەكمەن... — دەپتۇ تۈلكە.

تۈلكىنىڭ ھېيلىسىنى چۈشەنگەن لەيلەك شۇنداق دەپتۇ:

— دوستۇم، مەنمۇ يېتىپ زېرىكتىم. قېنى، مېنىڭ ئۈستۈمگە من، كۆككە كۆ-
تۈرۈلەيلى. بىر ئاز ئۇچقاندىن كېيىن قايتىپ كېلىپ، ئارام ئالارمىز...



تۈلكە رازى بولۇپ لەيلەكنىڭ ئۈستىگە مىنىپتۇ. لەيلەك ئۇنى ئېلىپ كۆككە كۆتۈرۈلۈپتۇ. خېلى ئۇزاق ئۇچقاندىن كېيىن تۈلكىدىن سوراپتۇ:

— دوستۇم تۈلكە، يەر قانداق كۆرۈنۈۋاتىدۇ؟

— خاماندەكلا!— دەپتۇ تۈلكە.

بىر ئاز ئايلانغاندىن كېيىن لەيلەك يەنە سوراپتۇ:

— دوستۇم، ئەمدى قانداق كۆرۈنۈۋاتىدۇ؟

— ھېچنەرسىنى كۆرمىدىم، — دەپتۇ تۈلكە.



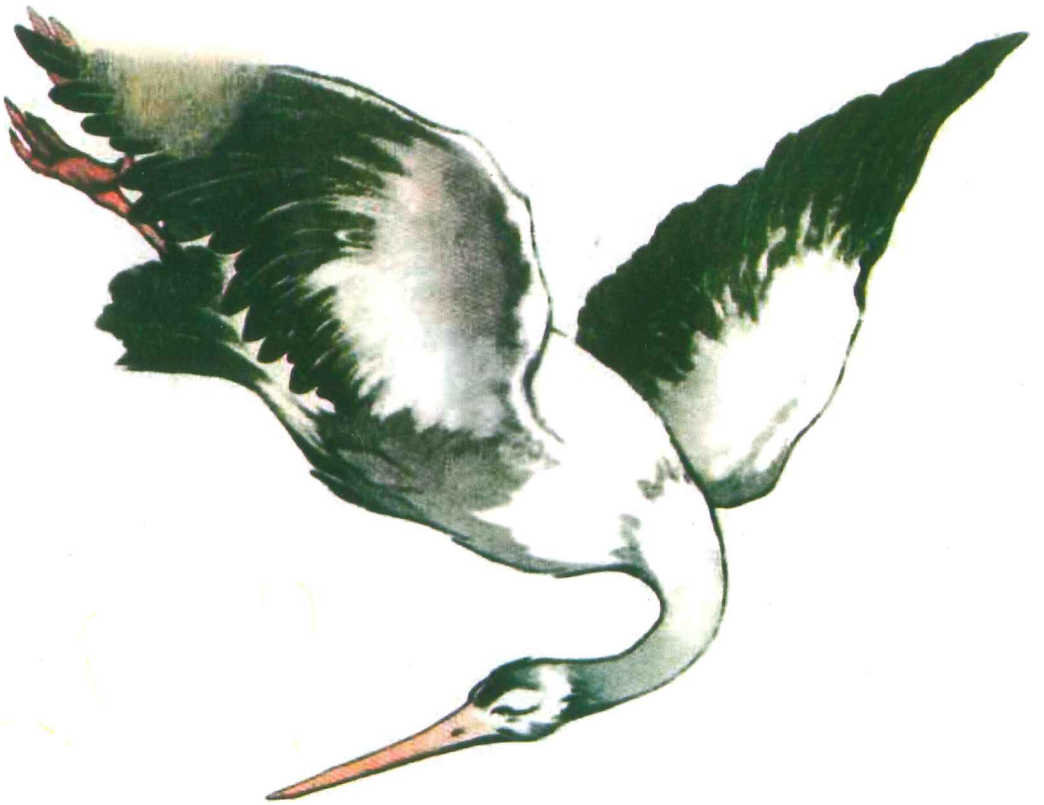
— دوستۇم، قاناتلىرىم بەك تېلىپ كەتتى، قېنى چۈشكىن، بىر ئاز ئارام ئالايلى، — دەپتۇ لەيلەك. تۈلكە يالۇۋرۇپ شۇنداق دەپتۇ:

— ئەي جېنىم دوستۇم، بۇنداق ئېگىزلىكتىن چۈششەم ساق قالمايمەن. شۇڭا مېنى بىر ئامال قىلىپ يەرگە چۈشۈرۈپ قويغىن!

— قاناتلىرىم تېلىپ كەتتى، — دەپتۇ لەيلەك، — چۈشمەسەڭ سېنى ئۆزۈم يەرگە ئاتىمەن!

تۈلكە ناھايىتى يالۇۋرۇپ يېلىنىپتۇ. كۆزلىرىدىن ياش تۆكۈپتۇ. ئەمما لەيلەك ئەيۇھشكە كەلمەپتۇ.





— سەن دوستلۇققا ۋاپاسىز چىقتىڭ. بۇ شۇنىڭ جازاسى، قېنى يوقال!
لەيلەك شۇنداق دەپلا كۆچەپ بىر سلكىگەنكەن، تۆلكە يەرگە موللاق ئاتقان پېتى چۈشۈپ كېتىپتۇ.

نەسىردىن ئەپەندى يولدا





بىر كۈنى نەسىردىن ئەپەندى ئۆزى ئېشەككە مىنىپ، ئوغلىنى ئەگەشتۈرۈپ يولغا چىقىپتۇ. بۇنى كۆرگەن كىشىلەر:

— ھەي، بۇ قانداق قىلىق؟ ئۆزى چوپچوك ئادەم تۇرۇپ، ئېشەككە مىنۈۋىلىپ، بالىسىنى پىيادە قويۇپتۇ دېيىشىۋاتىدۇ.

نەسىردىن ئەپەندىنى ئەيىبلىشىپتۇ.


نەسرددىن ئەپەندى ئېشەكتىن چۈشۈپ، ئوغلىنى مندۇرۇپ، ئۆزى ئېشەكنى يېتىلەپ مېڭىپتۇ. يول بويىدا ئولتۇرغان كىشىلەر بۇنى كۆرۈپ:
— ئاپئاق ساقال بىر ئادەمنىڭ بالىسىنى ئېشەككە مندۇرۇپ، ئۆزىنىڭ پىيادە ماڭغىنى نېمىسى؟— دېيىشىپتۇ.





شۇنىڭ بىلەن نەسرىدىن ئەپەندى ئۆزىمۇ ئېشەككە مىنىپتۇ ۋە ئوغلىنى ئارقىسىغا مىندۈرۈپ، يولىنى داۋام قىپتۇ. يولدىن ئۆتۈپ كېتىۋاتقان كىشىلەر بۇنى كۆرۈپ شۇنداق دېيىشىپتۇ:

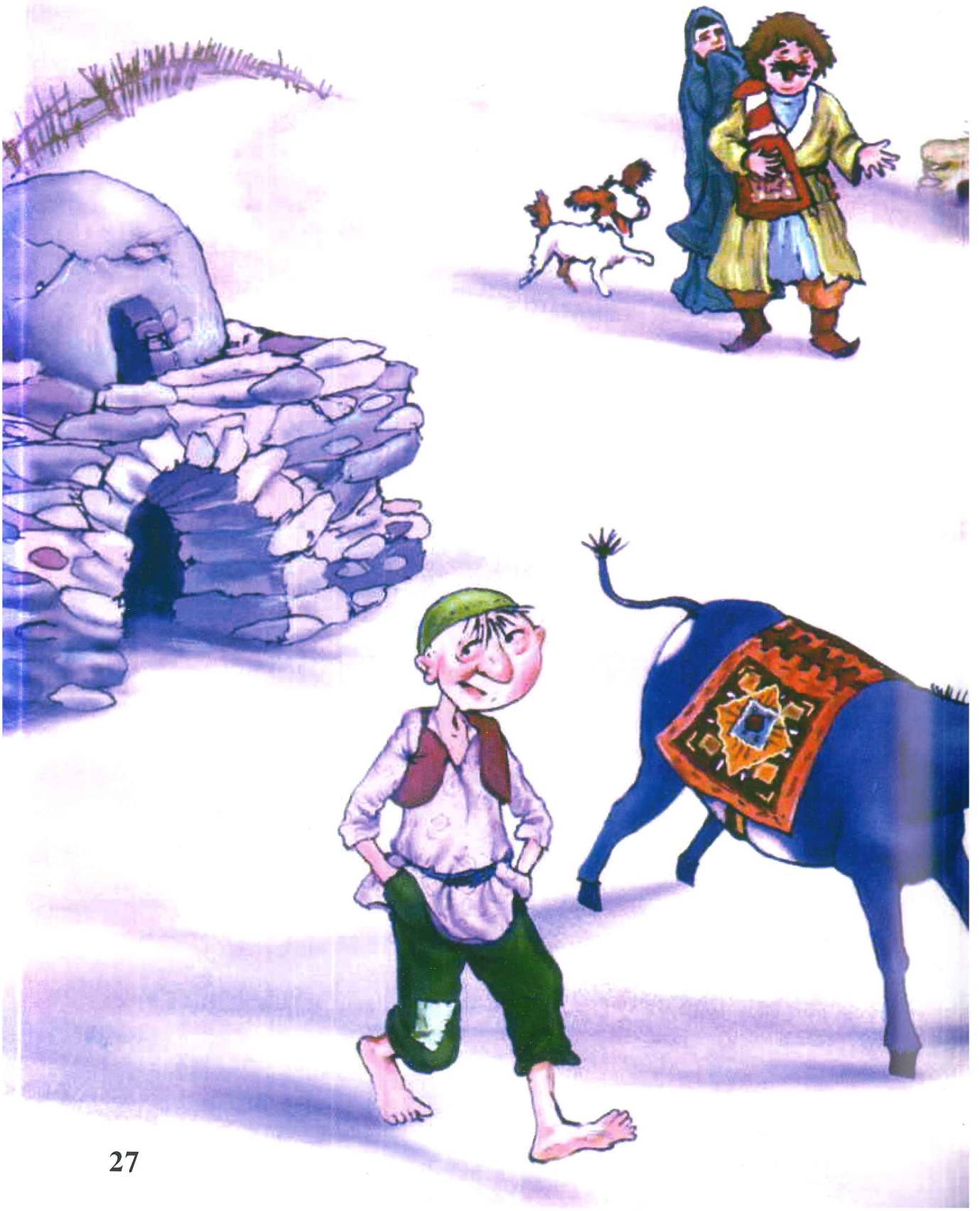
— شۇنداقمۇ رەھىمسىزلىك بولامدۇ؟ بىر جانلىققا ئىككى ئادەم مىنىپ ماڭسا، بۇ ھايۋانغا زۇلۇم قىلغانلىققۇ!





نەسردىن ئەپەندى ئىلاجسىز قاپتۇ ۋە ئۆزىمۇ، بالىسىمۇ ئېشەكتىن چۈشۈپ، يولنى پىيادە داۋام قىپتۇ. بۇنى كۆرگەن يولۇچىلار:

— بۇلا ناھايىتى ئەخمەقلەردىن ئىكەن. ئۆزلىرىنىڭ ئىشىكى بار تۇرۇپ، پىيادە مېڭىپتۇ، — دېيىشىپتۇ.



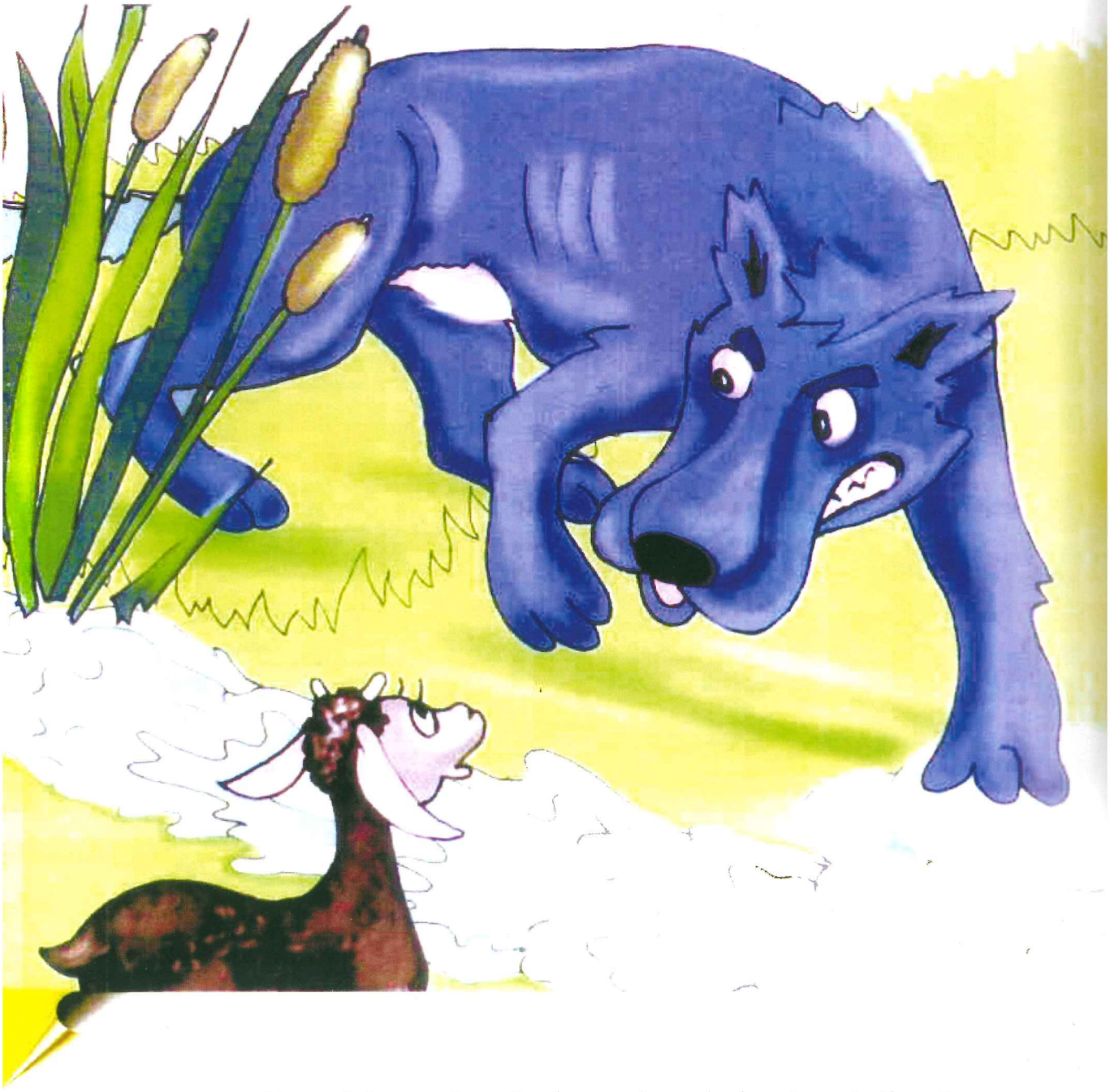
ئاخىر، نەسىردىن ئەپەندى ئېشەكنى دەس كۆتۈرۈپ ھاپاش قىپتۇ ۋە شۇنداق دەپتۇ:

— ھەممە ئادەمنىڭ كېپىگە قۇلاق سالساڭ، ئاخىر ئېشەكنى يۈدۈۋېلىشقا مەجبۇر بولسەن!






ئەخمەق بۆرە



بۆرىنىڭ قورسقى ناھايىتى ئېچىپ كەتكەنىكەن. چۈنكى، ئۇ نەچچە كۈندىن بېرى كۆپ يەرلەرنى ئاقتۇرۇپ چىققان بولسىمۇ، ھېچقانداق ئوۋ ئۇچرىمىغانىكەن. مانا ئەمدى ئۇ جاڭگالدىن چىقىپ، مەھەللىگە يېقىنلىشىپتۇ. ئۆستەڭنىڭ بويىدىكى قومۇشلۇقنىڭ ئىچىگە كىرىپ مۆكۈنۈپ يېتىپتۇ. ئاردىدىن ئۇزاق ئۆتمەي بىر قوزا ئۆستەڭدىن سۇ ئىچكىلى كەپتۇ. ئۇ سۇنى ئىچىپ بېشىنى كۆتۈرۈپتۇ ۋە ئالدىدىلا تۇرغان بۆرىنى كۆرۈپتۇ.



— ئالقىنىمغا ئوبدانلا چۈشتۈڭ، — دەپتۇ بۆرە، — نەچ-
چە كۈندىن بېرى گۆش يېمەي قورسىقىم چاپلىشىپ قالاي دې-
دى. ئەمدى سېنى يەپ قورسىقىمنى ئوبدان توقلايدىغان بول-
دۇم.

قوزا تىترەپ تۇرۇپ شۇنداق دەپتۇ:

— ئىختىيار ئۆزلىرىدىدۇر، بۆرە جانابلىرى. ئەمما، مېنىڭ
گۆشۈم بەك تۇزسىز. شۇڭا ماڭا ئىجازەت بەرگەيلا، بېرىپ تۇز
ئېلىپ كېلەي، ئۇنى گۆشۈمگە سېپىپ يېسىلە، ناھايىتى مېزىلىك
بولىدۇ...

بۆرەر رازىلىق بېرىپتۇ. قوزا دەرھال كېتىپ قاپتۇ ۋە قاي-







تىپ كەلمەپتۇ.

بۆرە قوزىنى ناھايىتى ئۇزاق كۈتۈپتۇ. ئەمما، ئۇ كەلمىگەن بولغاچقا، قايتىدىن يەنە قومۇشلۇققا كىرىپ مۆكۈنۈپ يېتىپتۇ. بىر چاغدا قارىسا، بىر قوي ئېغىر ـ بېسىقلىق بىلەن كېلىۋاتقىدەك.

بۆرە بىردىنلا قوينىڭ ئالدىنى توسۇپ شۇنداق دەپتۇ:

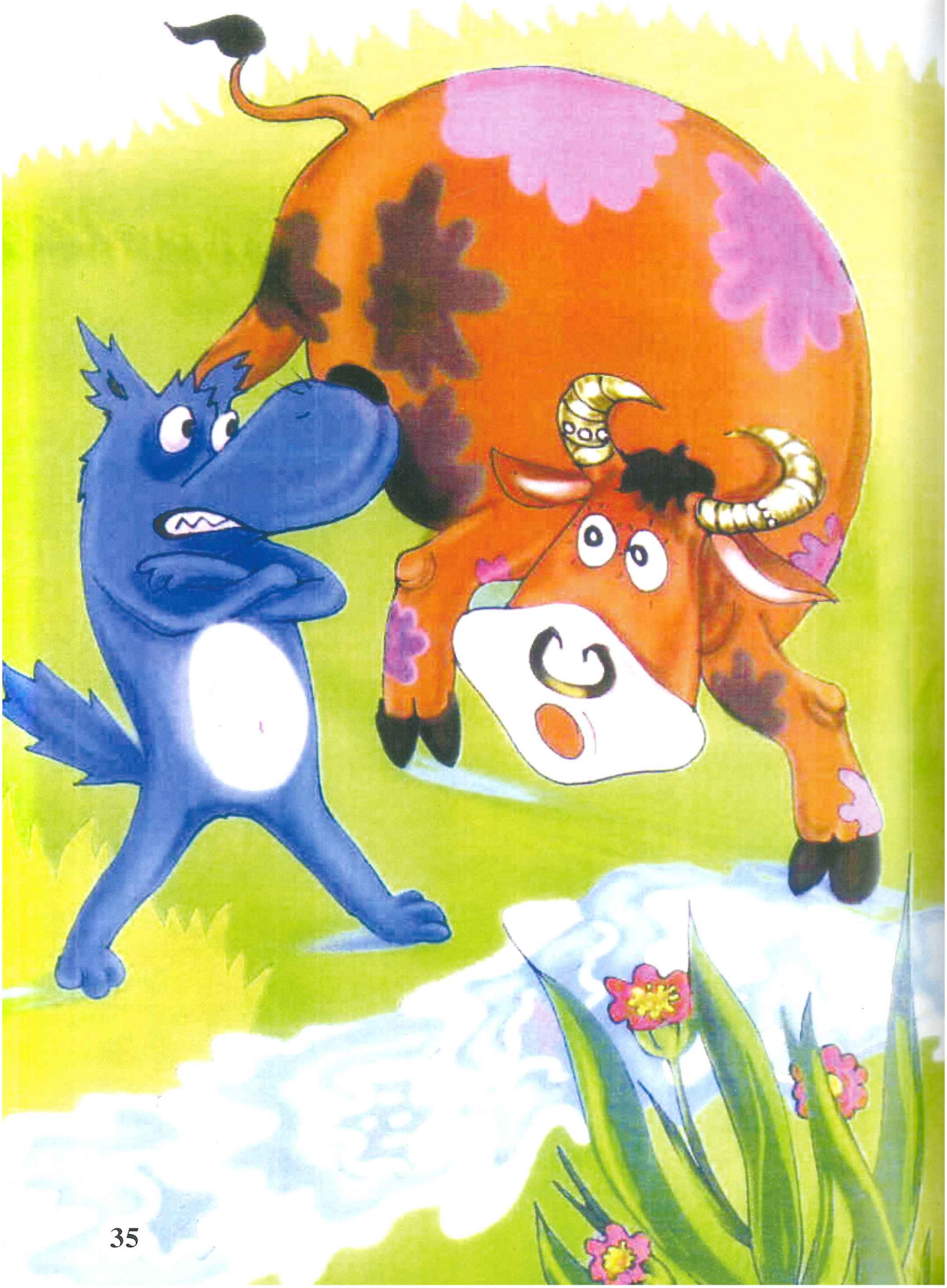
ـــ كەل، كەل... سېنى پارچە ـ پارچە قىلىپ يەپ قارنىمنى تويغۇزۇۋالاي...

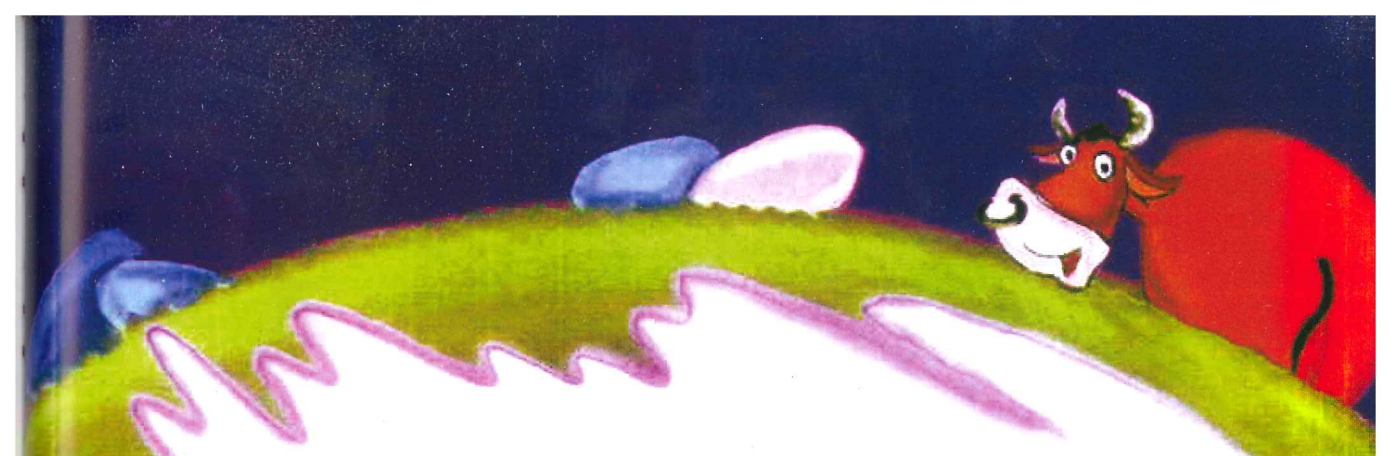
قوي مۇلايىملىق بىلەن باش ئېگىپ شۇنداق دەپتۇ:

ـــ مەن نېمە دەيتتىم، بۆرە ئالىيلىرى. بوپتۇ، يېگۈلىرى كەلگەن بولسا، يېگەيلا. ئەمما بىر ئازرۇيۇم بار، رۇخسەت قىلغايلا، مەن ئۇسسۇل ئويناپ يۈرۈپ ئاۋۇ ئېگىزلىككە چىقىپ، ئاندىن يەنە ئۇسسۇل ئويناپ قايتىپ كېلەي. شۇنداق قىلسام، بەدىنىم ھەرىكەتلىنىپ، قىنالماي ئۆلمەن. يەنە بىر تەرەپتىن بۇ جەريانداۋ ئۆزلىرىنىڭمۇ ئىشتەيلىرى تېخىمۇ ئېچىلىپ كەتكەي. ئاندىن مېنى لەززەتلىنىپ يېگەيلا.

بۆرە قوينىڭ شۇنداق قىلىشىغا رازى بوپتۇ.

قوي ئۇسسۇل ئوينىغاچ ئېگىزلىككە چىقىپتۇ ۋە تۇيۇقسىز يەنە بىر تەرەپكە





چۈشۈپ كۆزدىن غايىپ بوپتۇ.

بۆره قوينىڭ دېرىكىنى ئالالماي يەنە قومۇشلۇققا كىرىپ مۆكۈپتۇ. ئۇزاق ئۆتمەي بىر كالا ئېغىر قەدەم تاشلاپ كېلىۋاتقىدەك. بۆره دەرھال قومۇشلۇقتىن چىقىپ كالىنىڭ ئالدىنى توسۇپتۇ:

— ئالقىنىمغا ئوبدان چۈشتۇڭ. ئەمدى سېنى شۇنداق ھۇزۇرلىنىپ يەيمەنكى، مۇڭگۈزۈڭ بىلەن تۇيىقىڭلا قالدۇ.

كالا ئۆزىنى تۇتۇۋېلىپ شۇنداق دەپتۇ:

— بۆره ھەزرەتلىرى، قارار چىقىرىش ئۆزلىرىنىڭ ئىختىيارلىرىدا. ئەمما، مەن بۇگۈن بىر كۈن دېگەندەك تېزەك ئۇسسىزدە يېتىپ چىققان. شۇڭا ماڭا رۇخسەت قىلغايلا، ئاۋۇ تەرەپتە تاشلار كۆپ، شۇ يەرگە بېرىپ تاشلارغا سۈركىلەي، ئۇسسىزلىمدىكى، قورساقلىرىمدىكى تېزەك يۇقۇندىلىرى ئۇۋۇلۇپ چۈشۈپ كەتسۇن. ئۆزلىرىنىڭ نام ـ شەرىپىلىرىگە يارىشا ئوبدان پاكلىنىپ، پاكىزلىنىپ كېلەي.

ئاندىن مېنى راھەتلىنىپ يېگەيلا!

بۇ سۆز بۆرىگە ناھايىتى يېقىپ قالدى. ئەمما كالا تاش تەرەپكە ئۆتۈپ







كېتىپتۇ ۋە قايتىپ كەلمەپتۇ.

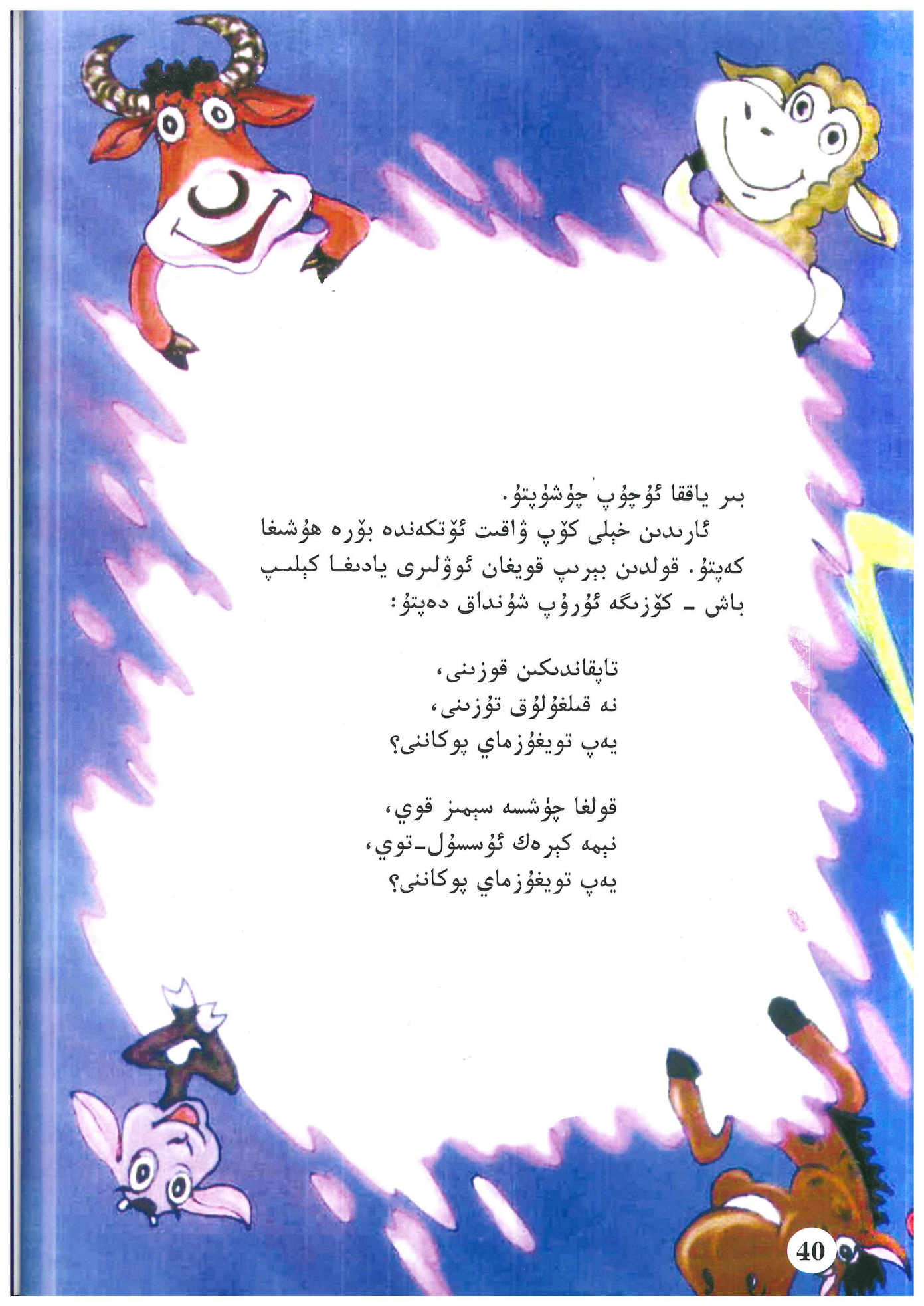
بۆرە قاتتىق خاپا بوپتۇ ۋە يەنە قايتىدىن قومۇشلۇققا كىرىپ مۆكۈپتۇ. بىر چاغدا قارىسا، بىر ئات قەد كېرىپ كېلىۋاتقىدەك. ئۇ قۇيرۇقىنى ھەرياققا سلكىپ، نەگە قەدەم بېسىۋاتقانلىقىنى كۆرمىگىدەك ھالدا ئىكەن. ئۇ شۇ ھالەتتە كېلىۋېتىپ بۆرىنى كۆرۈپ قاپتۇ ۋە ئارقىسىغا داجىپ توختاپتۇ.

ــ ئالقىنىمغا ئوبدان چۈشتۇڭ، ــ دەپتۇ بۆرە، ــ كەل، قوزىنىڭمۇ، قوينىڭمۇ، كالىنىڭمۇ دەردىنى سەندىن ئېلىپ، شۇنداق يەۋېتەيكى...

ــ نېمە دەيمەن بۆرە قېرىندىشىم، بوپتۇ يېسەڭ مەيلى. ئەمما، ماۋۇ تاپىنىمغا تاقالغان نالىنىڭ ئاستىدا بىر تال قەغەز بار. ئاۋۋال شۇ قەغەزنى ئېلىۋېتىپ، ئاندىن مېنى يېگىن.

ئات شۇنداق دەپ ئارقا پۇتىنى كۆتۈرۈپتۇ. بۆرە ئېگىلىپ ئاتنىڭ تاقىسىنىڭ كەينىگە قارىماقچى بولغانىكەن، ئات ئۇنى شۇنداق كۈچ بىلەن تېپىپتۇكى، بۆرە بىر نەچچە موللاق ئېتىپ





بىر ياققا ئۇچۇپ چۈشۈپتۇ.
ئارىدىن خېلى كۆپ ۋاقىت ئۆتكەندە بۆرە ھۇشىغا كەپتۇ. قولىدىن بېرىپ قويغان ئوۋلىرى يادىغا كېلىپ باش ـ كۆزىگە ئۇرۇپ شۇنداق دەپتۇ:

تاپقاندىكىن قوزىنى،
نە قىلغۇلۇق تۇزىنى،
يەپ تويغۇزماي پوكانىنى؟

قولغا چۈشسە سېمىز قوي،
نېمە كېرەك ئۇسسۇل-توي،
يەپ تويغۇزماي پوكانىنى؟

كالا دېگەن لوقلا گۆش،
نە بوپتۇ لاي بولسا تۆش،
يەپ تويغۇزماي پوكاننى!

ئۆزىچىلا كەلسە ئات،
قەغەزنى دەپ يىقىل، يات،
يەپ تويغۇزماي پوكاننى!

ئاڭلاشلارغا قارىغاندا، بۆرە ھازىرغىچە شۇ ئەخمەقلىقىدىن ئۆكۈنۈپ، ھەممە يەردە مۇشۇ قوشاقنى ئوقۇپ يۈرەرمىش.

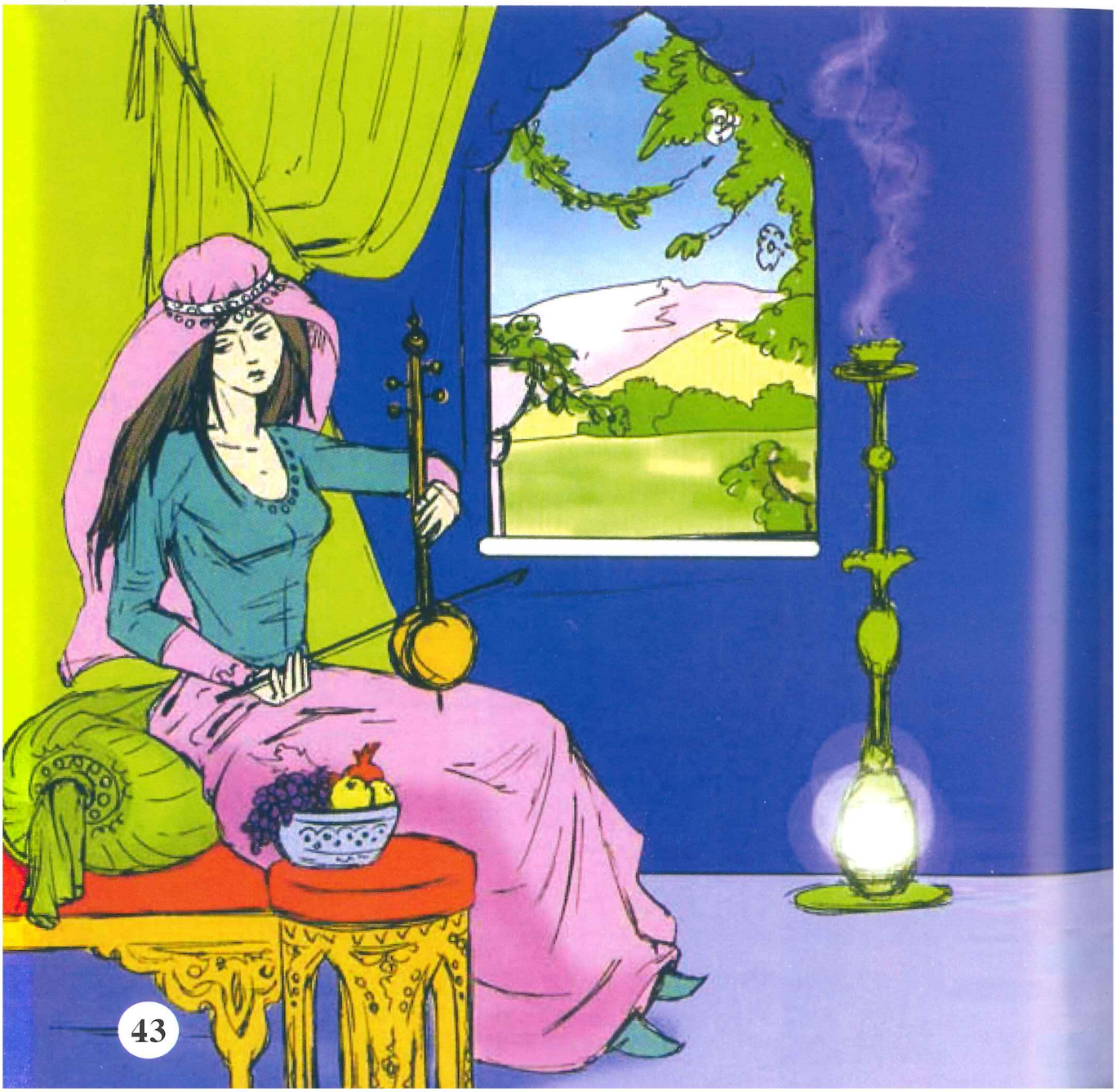


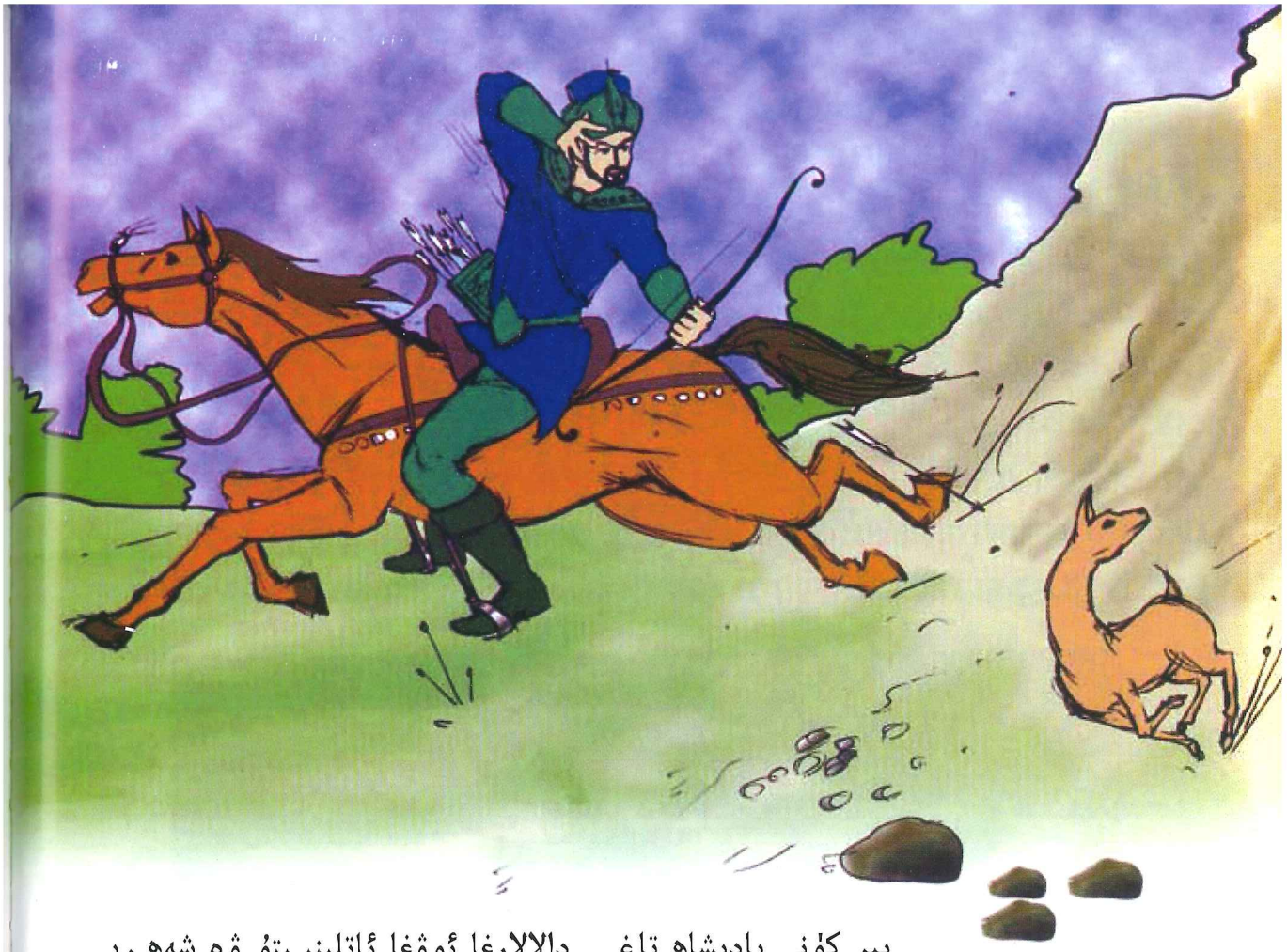
شەهربان



رىۋايەت قىلىنىشچە، بەھرام شاھنىڭ ئاي يۈزلۈك، گۈزەل بىر كېنىزىكى بار ئىكەن. بۇ كېنىزەكنىڭ ئىسمى شەھربان ئىكەن. ئۇ زېرەك، ئەقىللىق ۋە جەسۇر قىز بولۇپ، خۇلقى چىرايلىق، گەپ - سۆزى مۇلايىم ئىكەن. ئۇ كامان چېلىشقا ناھايىتى ماھىر بولغاندىن سرت، ئۇسسۇلغىمۇ ئۇستا ئىكەن. بۇلبۇلدەك شېرىن سۆز بولۇپ، ئاۋازى ناھايىتى يېقىملىق، سېھرلىك ئىكەن.

پادىشاھ بەزمە - مەشرەپلەردە، ئوۋلاردا شەھربانىنىڭ يېقىملىق ئاۋازىدىن ھۇزۇر ئالاتتىكەن. شەھربان چاڭ چالسا، شاھ ئاھ ئۇراتتىكەن.





بىر كۈنى پادىشاھ تاغ ـ دالالارغا ئوۋغا ئاتلىنىپتۇ ۋە شەھرـ
باننىمۇ بىرگە ئېلىۋاپتۇ. پادىشاھ ئوۋنى كۆرۈپ بولغىچە نەرە تارتىپ ئات سالدـ
كەن، كېيىك ـ جەرەنلەرنى ناھايىتى مەرگەنلىك بىلەن ئېتىپ يېقىتىدىكەن. شاھنىڭ
ئېتىمۇ ئوۋنىڭ ئارقىسىدىن شامالدەك چاپىدىكەن. ئۇچرىغانلا ئوۋ شاھنىڭ ئوقىغا
دۇچ كېلىدىكەن. بەزى جانىۋارلار ئوقنىڭ پولات ئۇچى بىلەن تەڭ يېقىلىپ جىمىپ
قالسا، يەنە بەزىلىرى ئازراق ئۆمىلەپ بېقىپ، يېتىپ قالىدىكەن.

پادىشاھ ئەنە شۇنداق ئوۋ قىلىپ، بىر يەرگە كەلگەندە تۈيۇقسىزلا چۆللۈك تەـ
رەپتىن بىر نەچچە جەرەن چېقىپ قاپتۇ. پادىشاھ دەرھال ئوقياسىنى قولىغا ئاپتۇ ۋە
ئېتىنىڭ بېشىنى جەرەنلەر تەرەپكە بۇراپتۇ. ئۇ قېچىۋاتقان جەرەنگە ئوق ئۇزگەنـ
كەن، ئوق جەرەننىڭ بوينىغا سانجىلىپتۇ، شۇ ھامان جەرەنمۇ يېقىلىپتۇ، تۇمشۇقى
تۇپراققا پېتىپ كېتىپتۇ. شۇنداق قىلىپ پادىشاھ ئارقا ـ ئارقىدىن بىر نەچچە جەـ
رەننى يەر چىشلىتىپتۇ، بىر نەچچىسىنى تىرىك تۇتۇۋاپتۇ. ئۇنىڭ بۇ شجائىتى شاھقا
ئەگىشىپ ئوۋغا چىققان بارلىق بەگ ـ سىپاھلارنى، لەشكەرلەرنى ھەيرەتكە سالىپتۇ.

شەھربان بولسا، شاھنىڭ بۇ جاسارىتىگە ناھايىتى بېپەرۋا ئىكەن. ئۇ شاھنى باشقىلارـ
غا ئوخشاش ماختىمايدىكەن، بىر ئېغىزمۇ تەرىپلىمەيدىكەن. شاھ بۇنى ھېس قىلىپ
تۇرسىمۇ، ئىندىمەيدىكەن.

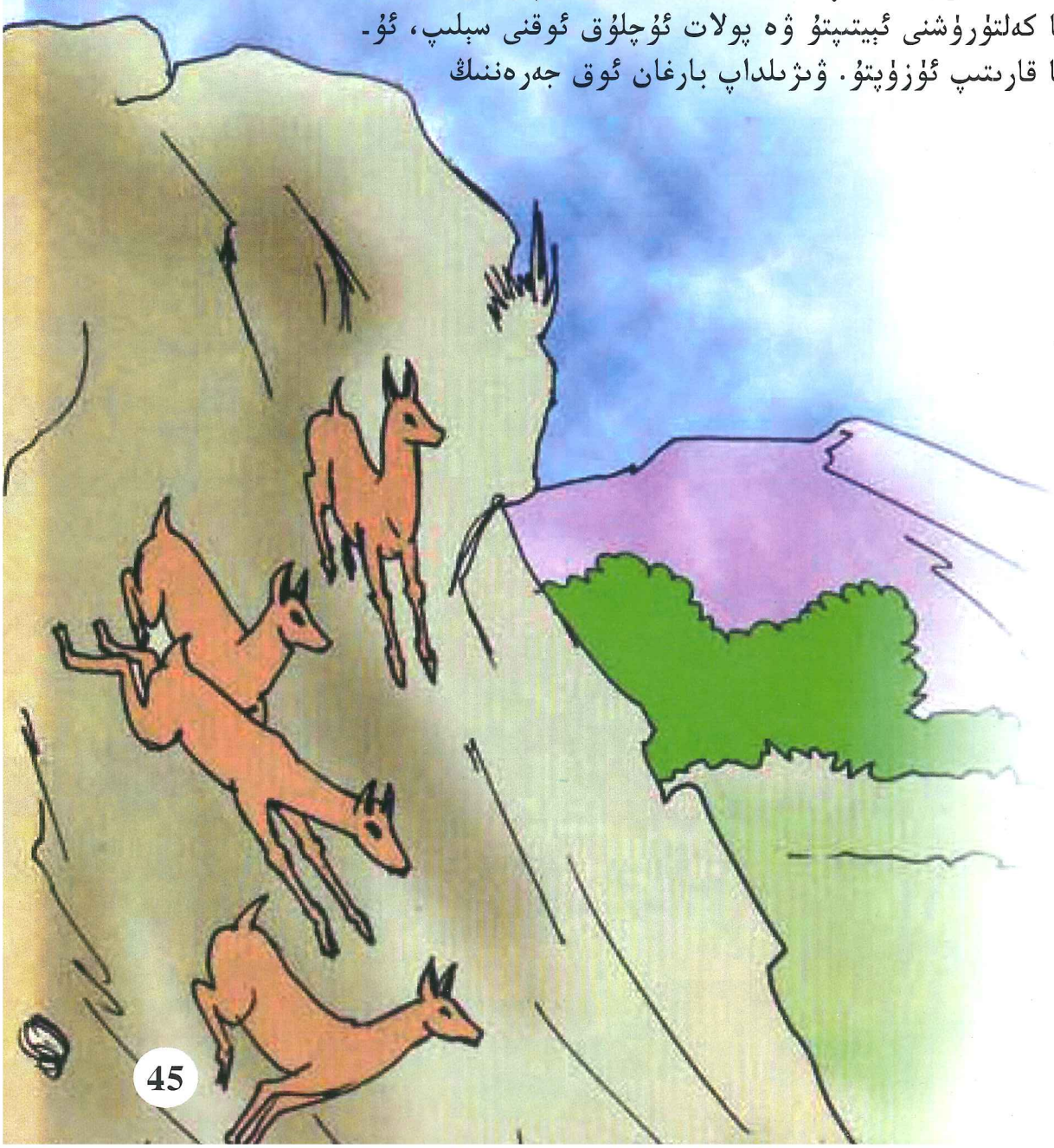
بىر چاغدا يىراقتا بىر جەرەنىڭ قېچىپ كېتىۋاتقانلىقىنى كۆرگەن شاھ قىزغا شۇنداق دەپتۇ:

— بىزنىڭ ئوۋچىلىق ماھارىتىمىزنى كۆرگەنسەن؟ ھەقىقەتەن بىز ماھارەتتە تەڭدىنىمۇ يۇكسەكتۇرمىز. ئەمدى ئاۋۇ ياقتا بىر جەرەن قېچىش كويىغا چۈشۈپتۇ، بېشىدىن تىرنىقىغا قەدەر قەيىرىنى دېسەڭ، شۇ يەرنى نىشانغا ئالمەن.

شەھرىباننىڭ چىرايىدا يەنە بىپەرۋالىق ئىپادىلىنىپتۇ.

— بوپتۇ شاھىم، ئەمسە ماھارەت كۆرسىتىپ، بۇ جەرەننىڭ تىرنىقىنى بېشىغا تىكىپ قويۇڭ!

شاھ شەھرىباننىڭ دېگىنىنى ئورۇندىماقچى بوپتۇ. ئۇ دەرھال ئوقيا كەلتۈرۈشنى ئېيتىپتۇ ۋە پولات ئۇچلۇق ئوقنى سېلىپ، ئۇنىڭغا قارىتىپ ئۇزۇپتۇ. ۋىژىلداپ بارغان ئوق جەرەننىڭ





بېشىنى ئازراقلا سىيپاپ ئۆتۈپ كېتىپتۇ. جەرەن بولسا، دەرھال بېشىنىڭ ئاغرىغان يېرىنى ئارقا پۈتى بىلەن قاشلاپتۇ. پۈرسەتنى چىڭ تۇتقان شاھ يەنە بىر تال ئوق ئۇزۇپتۇ ۋە جەرەننىڭ پۈتىنى بېشىغا مخلاپ قويۇپتۇ. جەرەن بولسا، تىرىشقى بېشىغا پاتقان ھالدا يىقىلىپتۇ.

شاھ شەھرىبان تەرەپكە ئۆرۈلۈپ مەغرۇر قىياپەتتە دەپتۇ:

— قانداقراق ئاتتىم؟

— شاھىم بۇ ئىشنى ئادەت قىلغاندۇر. ئادەت قىلىنغان ھەرقانداق ئىش ئىنسان ئۈچۈن ئاسانلىشىپ قالار. ئادەم ئادەتلىنىش ئارقىلىق ھەرقانداق ئىشنى ۋۇجۇتقا چىقىرالىشى مۇمكىن. دېمەك، شاھىمنىڭ قىلغانلىرى كۈچ ۋە ماھارەتتىن ئەمەس، بەلكى ئادەتلەنگەنلىك سەۋەبلىكتۇر... — دەپتۇ قىز.

شەھرىباننىڭ سۆزلىرى پادىشاھقا ناھايىتى ئېغىر كەپتۇ. شۇڭا قاتتىق غەزەب بىلەن «بولدى بەس!» دەپ شەھرىباننىڭ سۆزىنى بۆلۈپتۇ. مانا شۇنىڭدىن باشلاپ پادىشاھنىڭ يۈرىكىدە شەھرىبانغا قارشى نەپرەت ئويغىنىپتۇ.

شاھلار يۈرىكىدىكى ئىنتىقام ئوتلىرىنى قان بىلەن بېسىپ كۆڭگەن. ئۇلار ئاچچىقلانغاندا، ئاتنىڭ ئۈزەڭگىسىنى قاتتىق دەسسەر ۋە كۆزىگە قان كۆرۈنەر. بەھرام شاھنىڭ يۈرىكىدىمۇ شۇنداق بىر چۇقان كۆتۈرۈلۈپتۇ: «بۇ كېنىزەكنى ئۆز رايىغا قويماسلىق كېرەك. ئۇنى يەر چىشلىتىش لازىم!»

ئەمما، بەھرام شاھنىڭ كېنىزەكنى ئۆلتۈرۈشكە قولى بارماپتۇ. چۈنكى، خوتۇن كىشىنى ئۆلتۈرۈشنى ئۆزى ئۈچۈن نومۇس بىلىپتۇ. «خوتۇن كىشى دېگەن تاي ياكى قوي - كالا ئەمەس، — دەپ ئويلاپتۇ شاھ، — شۇڭا ئۇنى خالىغانچە ئۆلتۈرۈش مەرتلەرنىڭ ئىشى ئەمەس. ئەمما ئۇنى ئۆز رايىغا قويۇۋېتىشمۇ ياخشى ئەمەس.»



شاھ ئۆزىنىڭ قابىل بىر سەركەردىسىنى چاقىرىپتۇ:

— سەن بېرىپ بىرسىنىڭ بېشىنى ئال، ئۇ دۆلەت ساراىيمىزدىكى شەھرىباندۇر. ئۇنى يوقاتماق لازىمدۇر!

ئادىل، ھەققانىي ۋە پاك - دىيانەتلىك سەركەردە شەھرىبانىنى ساندۇقىغا سېلىپ دالىغا ئېلىپ بېرىپتۇ ۋە ئۇنىڭ بېشىنى ئېلىش ئۈچۈن تەييارلىنىپتۇ. بۇ چاغدا قىز شۇنداق دەپتۇ:



ـــ ئەي سەركەردە، سىز بۇنداق رەزىل ئىشنى قىلماڭ. گۇناھسىز بىر قىزنىڭ قان ـ قەرزىگە بوغۇلماڭ. مەن شاھنىڭ ئەڭ ياخشى كېنىزەكلىرىدىن بىرى ئىدىم. ھەمىشە ئۇنىڭ مەجلىسىدە بولاتتىم. ئۇ مېنىڭ بىرگە بولۇشۇمنى ناھايىتى ياقتۇراتتى. ئەمما، مەنمۇ دىققەت قىلالماي قالدىم. كىچىككىنە بىر ھەرىكىتىم ئۇنى قاتتىق غەزەبلەندۈردى. شۇڭا مېنى ئۆلۈمگە ھۆكۈم قىلدى. ئەمما سىز مېنى ئۆلتۈرۈشكە ئالدىرىماڭ. بىرنەچچە كۈن سەۋر قىلىڭ، پادىشاھقا بولسا شەھرىباننى ئۆلتۈردۈم، دەپ دوكلات قىلىڭ. شاھ بۇ خەۋەردىن سۆيۈنسە، قايتىپ كېلىپ مېنىڭ بېشىمنى ئېلىڭ! بۇنىڭ ئۈچۈن مەن سىزدىن نارازى بولمايمەن. ئەگەر مېنىڭ ئۆلۈم خەۋىرىم شاھنى قايغۇغا سالسا، سىز مېنى تىرىك قالدۇرغانلىقىڭىزدىن ئەنسىرىمەڭ، سىزگە ھېچ ئىش بولمايدۇ. سىز شاھنىڭ غەزىپىدىن قۇتۇلسىز، مەنمۇ قەتل قىلىنىشتىن ئامان قالىمەن. ئەلۋەتتە، مەن قولىدىن كۆپ ئىش كېلىدىغان ئادەم ئەمەستۇرمەن، ئەمما بىر كۈن كېلىپ ياخشىلىقىڭىزنى قايتۇرىمەن، سىزنىڭ ئالدىڭىزدا يەرگە قاراپ قالمايمەن!

قىز سۆزىنى ئاخىرلاشتۇرغاندىن كېيىن سەركەردىنىڭ ئالدىغا بىر تۇگۈنچەكنى قويۇپتۇ.

بۇ تۆگۈنچەكتە يەتتە دانە لەئل ـ ياقۇت بولۇپ، ھەربىرىنىڭ قىممىتى بىر ئۆلكىگە باراۋەر كېلىدىكەن.

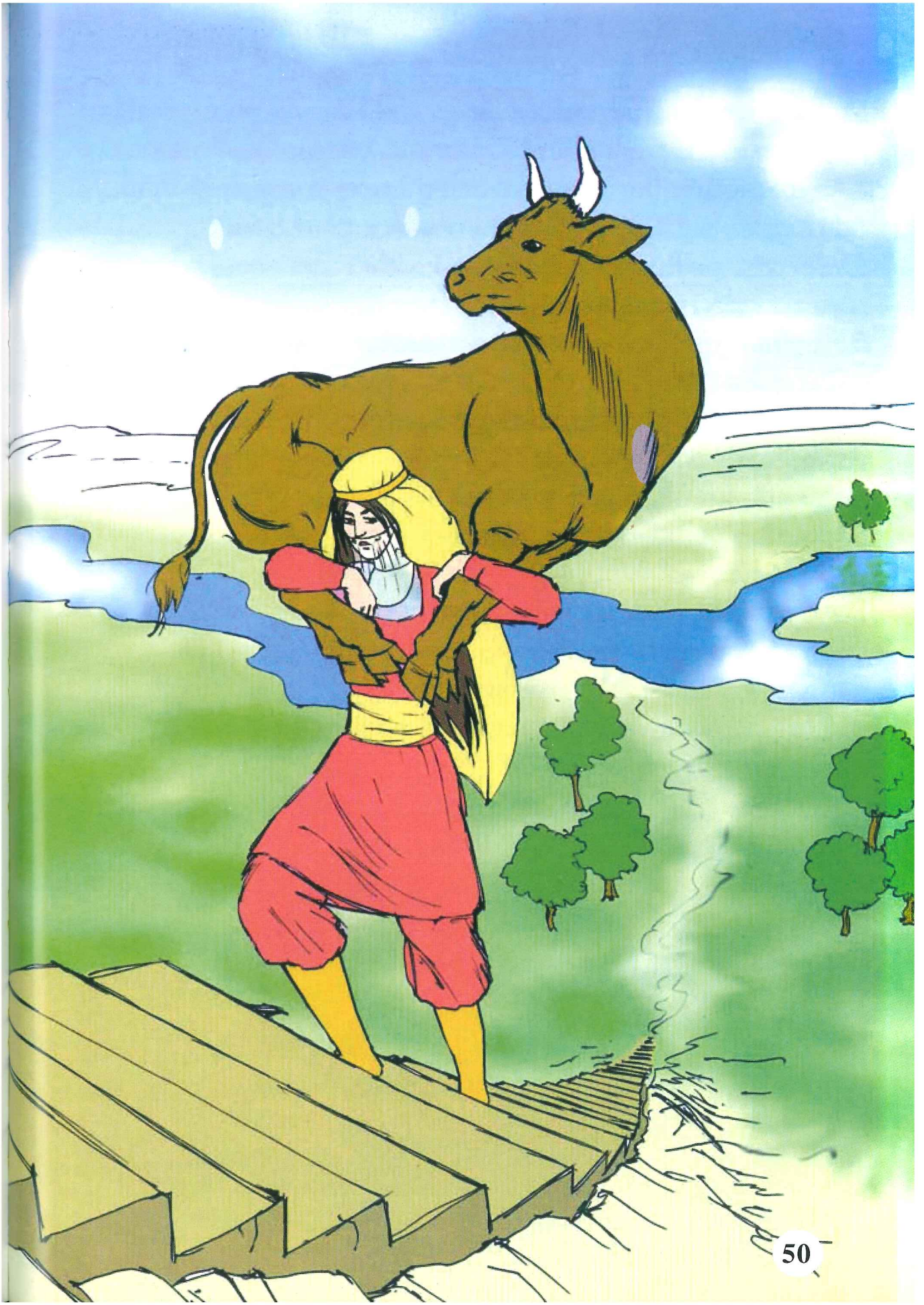
سەركەردە قىزنىڭ سۆزلىرىنى لايىق تېپىپتۇ ۋە ئۇنىڭ قېنىدىن كېچىپ شۇنداق دەپتۇ:

ــ خوپ، ئەمسە شۇنداق قىلايلى: ھېچكىمنىڭ يېنىدا شاھنىڭ نامىنى تىلغا ئالـما. ھەممە سېنى مېنىڭ يارىدەمچىم دەپ بىلسۇن.

شۇنداق قىلىپ قىز بىلەن سەركەردە ئۆز سۆزىدە تۇرىدىغانلىقى ھەققىدە قەسەم ئىچىشىپتۇ، سەركەردە ناھەق قان تۆكۈشتىن، قىز بولسا كىشەندىن قۇتۇلۇپتۇ.

ئارىدىن بىر ھەپتە ئۆتۈپتۇ. شاھ سەركەردىنى كۆرۈپ، شەھرىبانىنى سۈرۈشتۈرۈپتۇ:





ـــ قىزنى قانداق قىلدىڭىز؟

ـــ قىزنى ئۆلۈمنىڭ قولىغا تاپشۇردۇم، ئاندىن قان داغلىرىنى كۆز ياشلىرىم بىلەن يۇيدۇم.

شاھ شەھرىبانىنىڭ ئۆلۈم خەۋىرىنى ئاڭلاپ قاتتىق قايغۇرۇپتۇ، كۆزى ياشقا تولۇپتۇ. سەركەردە بولسا، شاھنىڭ بۇ ھالىنى كۆرۈپ، خۇرسەن بوپتۇ ۋە قىزنى ئۆلتۈرمىگەنلىكى ئۈچۈن قاتتىق خۇرسەن بوپتۇ.

سەركەردىنىڭ شەھەردىن يىراق ۋە پىنھان بىر جايدا كەڭرى كەتكەن مەھەللىسى ۋە ئۆيى بار ئىكەن. سەركەردە ئەنە شۇ يەردىكى ئاتمىش پەشتاق بىلەن چەققىلى بولىدىغان بىر لەمپىدىن شەھرىبانىغا تۇرار جاي تەييارلاپ بېرىپتۇ. شەھرىبان بىر مەزگىل ئەنە شۇ يەردە ياشاپتۇ. ئەنە شۇنداق كۈنلەرنىڭ بىرىدە سەركەردىنىڭ بىر سىيرى موزايلاپتۇ. موزاي شەھرىبانىغا ناھايىتى مېھرلىك بىلىنىپ كېتىپتۇ. ئۇ ھەر كۈنى موزايىنى بوينىغا ئېلىپ كۆتۈرۈپ، پەشتاق بىلەن ئۆزى تۇرۇۋاتقان لەمپىگە ئېلىپ چىقىدىكەن. ئۇ بۇ ھەرىكىتىنى كۈندە نەچچە رەت تەكرارلايدىكەن. شۇ ھالەتتە موزاي چوڭىيىپ بېرىپتۇ، بارغانسېرى سەمرىپتۇ. شۇنداقتىمۇ شەھرىبان بۇ ئادىتىنى ئىزچىل داۋام قىپتۇ.

كۈن ئۆتۈپتۇ، ئاي ئۆتۈپتۇ، ھەتتا يىلمۇ ئۆتۈپتۇ. ئاخىر، موزاي چوڭىيىپ ئالتە ياشلىق بىر ئۆكۈزگە ئايلىنىپتۇ. شۇنداقتىمۇ شەھرىبان ئۇنى ئاسانلا يەردىن ئۈزۈپ ئالمىدىكەن، ئادەت قىلغانلىقى ئۈچۈن ھېچقانداق



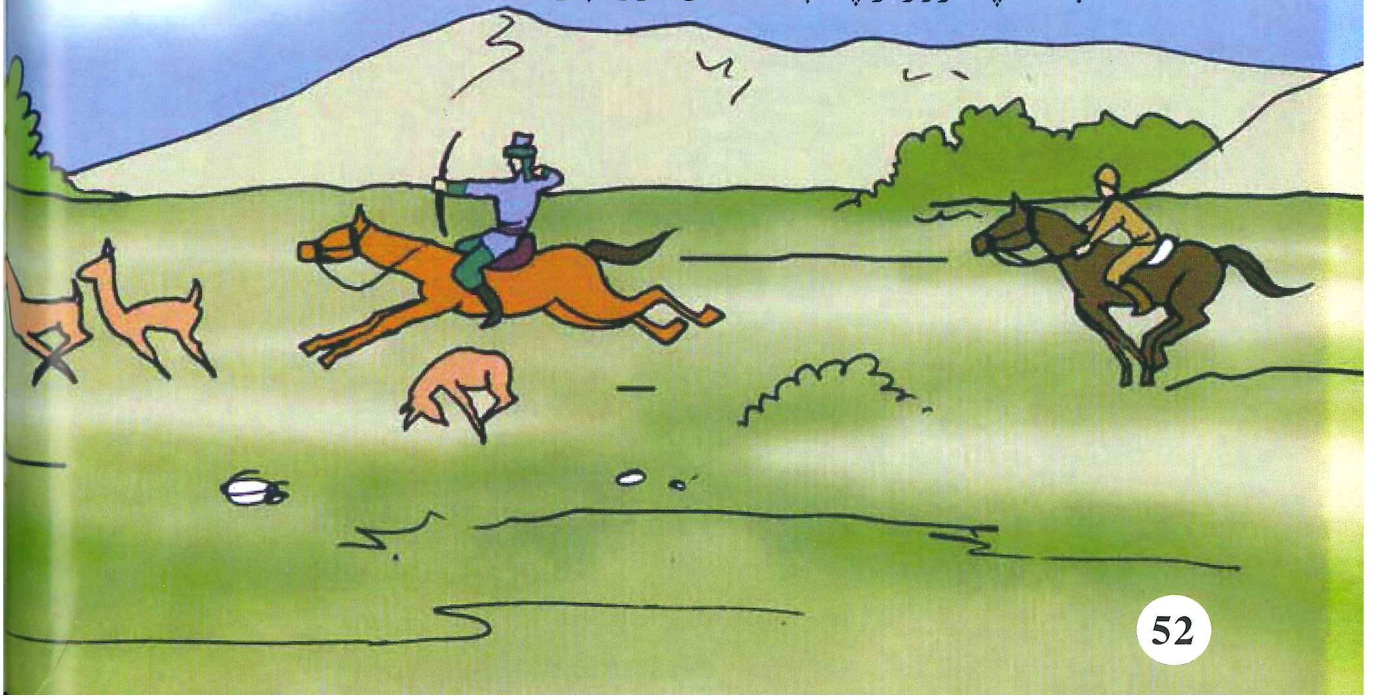
كۆچمەيلا مۇرىسىگە ئېلىپ، ئۆگزىگە ئېلىپ چىقىدىكەن. چۈنكى، ئۆكۈز ئېغىرلاشقانسېرى شەھەربانىنىڭمۇ قۇلىنىڭ قوۋۇتىنى ئېشىپ بېرىپتۇ.

كۈنلەرنىڭ بىرىدە سەركەردە بىلەن قىز مۇڭدىشىپ قاپتۇ. قىز قۇلىقىدىكى ھالقىسىنى چىقىرىپ سەركەردىگە بېرىپ شۇنداق دەپتۇ:

— بۇلارنى ئاپىرىپ سېتىڭ، پۇلغا گۈلاب، شارابلارنى ئېلىڭ. بۇ دۇنيادىكى نازۇ - نېمەتلەردىن نېمىنى خالىسىڭىز شۇنى ئېلىڭ. كاتتا ۋە شات - خۇرام بىر بەزمە تۈزەيلى. ئەگەر شاھنىڭ بۇ ياقلارغا يولى چىقىپ قالسا، ئۇنىمۇ زىياپەتكە چاقىرىڭ. ئۇ مېھرىبان ۋە كۆڭۈلچەك ئىنسانىدۇر. سىزنىڭ ئازرۇيىڭىزنى يەردە قويماي كېلىپ، بىزنى خۇرسەن قىلغۇسى. شۇڭا بىز بۇ سارىيىمىزدا شاھنىڭ قەدەم تەشرىپ قىلىشىغا لايىق بىر زىياپەت تۈزەيلى. ئەگەر نىيىتىمىز ئەمەلگە ئاشسا، ھەممە ئىش كۆڭۈللۈك بولغۇسىدۇر.

سەركەردە شەھەربانىنىڭ مەسلەھەتىنى توغرا تېپىپتۇ. ئەمما ئۇ شەھەربان تەڭلىگەن ھالقىسىنىڭ كۆزلىرىنى ئالماستىن، ئۆزىنىڭ غەزىنىسىنىڭ ئېغىزىنى ئېچىپتۇ. ئاندىن شاھقا لايىق تەييارلىق قىلىش ئۈچۈن لازىمەتلىكلەرنى — قوش، بېلىق، ئەركەك قوزا گۆشى قاتارلىقلاردىن قىلىنغان نېمەتلەرنى، سان - ساناقسىز يېمەك - ئىچمەكلەرنى تەييارلاپتۇ. ئۇلارنىڭ ئىچىدە شارابلارمۇ، يەل - يېمىشلەرمۇ، شۇنداقلا زىياپەت سارىيىنى بېزەيدىغان گۈل - چېچەكلەرمۇ بار ئىكەن.

بەھرام شاھ ئادەتتى بويىچە ئوۋغا چىققان بولۇپ، ناھايىتى كۆپ ئات چاپتۇ-رۇپتۇ، ناھايىتى كۆپ ئوۋ ئوۋلاپتۇ. ئەمما بۇ جەريانداا شەھەربان قىز ئۇنىڭ كۆزدىگە مىڭ قېتىملاپ كۆرۈنۈپ، پادىشاھنى ئوۋلاپتۇ.



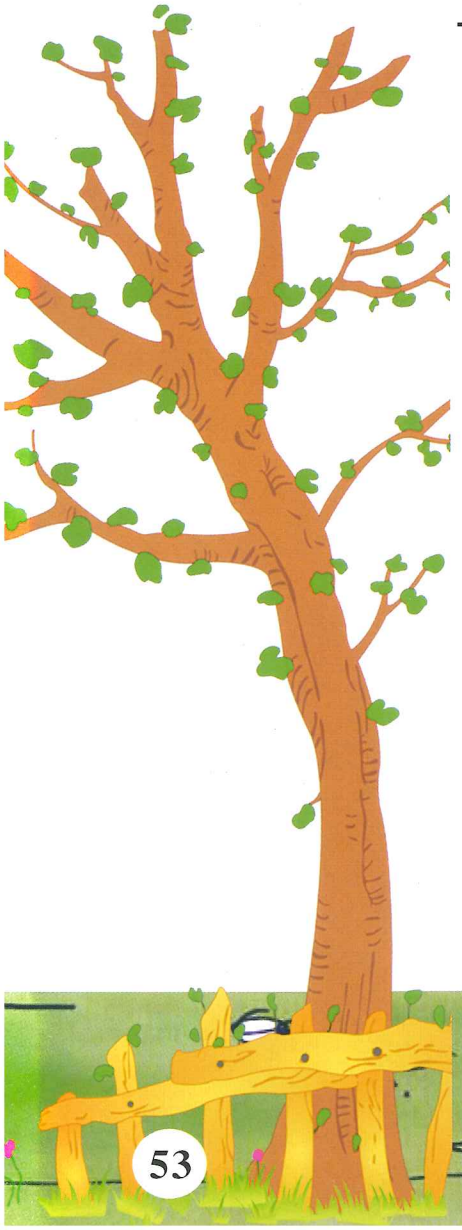
پادىشاھ سەركەردىنىڭ ساريىي بار مەھەللىگە كەلگەندە ناھايىتى گۈزەل بىر باغنى كۆرۈپ قاپتۇ. بۇ باغ ھەر خىل گۈل ـ چېچەكلەر ۋە يېشىللىقلار بىلەن تولغان بۇلۇپ، شۇنچىلىك ساپ ھاۋا دىماققا ئۇرۇلدىكەن. پادىشاھ بۇ يېشىللىقنىڭ كىمنىڭ ئىكەنلىكىنى سۈرۈشتۈرۈپتۇ.

سەركەردە باش ئېگىپ شاھنىڭ ئۆزەڭگىسىنى سۆيۈپتۇ ۋە شۇنداق دەپتۇ:

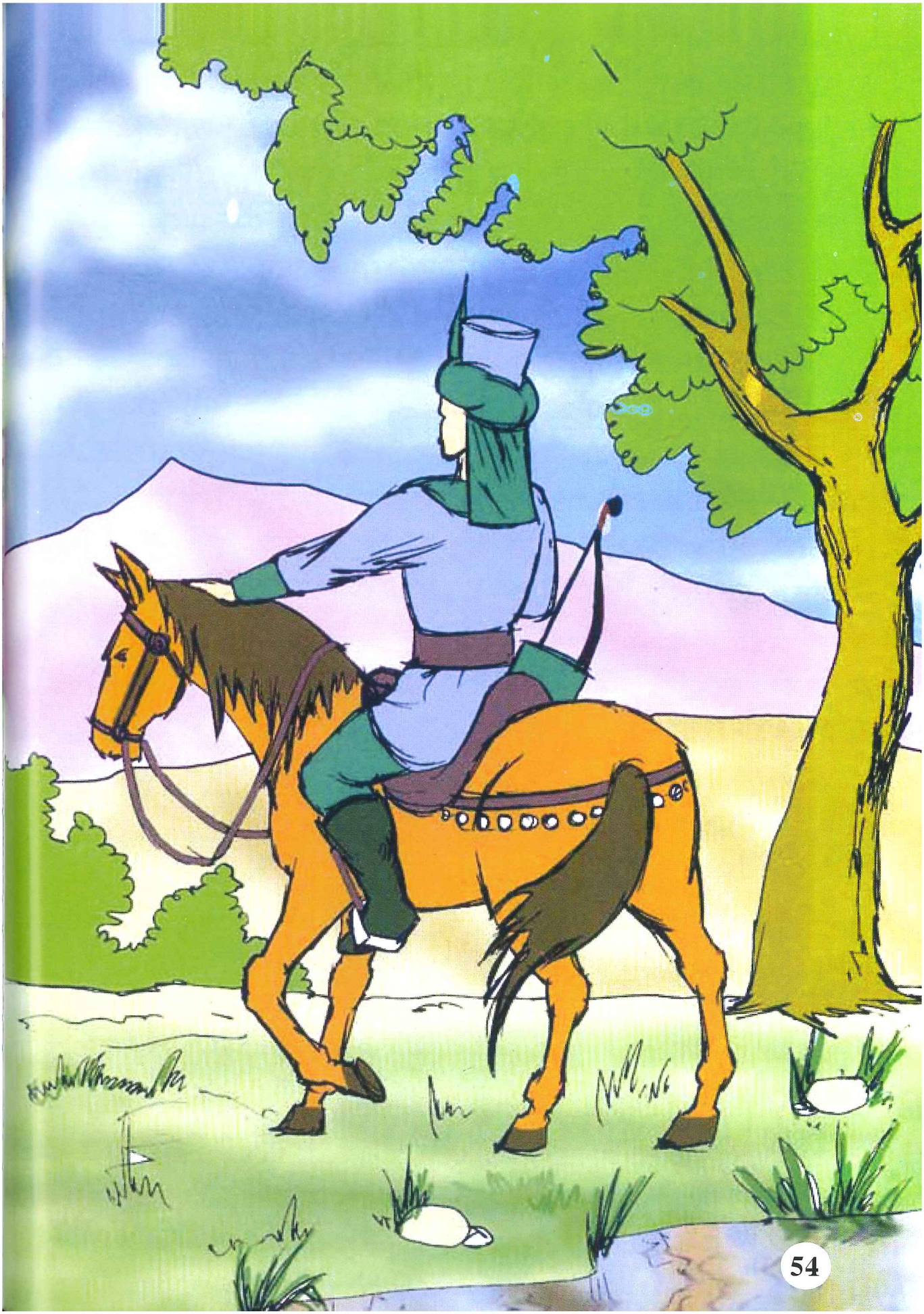
ــ شاھىم سالامەت بولسۇن، بۇ قۇلىڭىزغا ھەدىيە قىلغان مەھەللىدۇر. ئەگەر شاھىم قەدەم تەشرىپ قىلىشنى خالسا، قۇلىڭىزنىڭ بېشى ئاسمانغا يەتكەن بولاتتى، ئۆيىمىزگە شاھنىڭ مۇبارەك قەدىمى يەتسە، مېنى بۇ دۇنيانىڭ ئەڭ بەختلىكلىرىدىن قىلغان بولاتتى. شاھىمنىڭ سايىسىدە بارلىققا كەلتۈرگەن، بېشى كۆككە يەتكەن بىر ئۆيۈم بار. ئەتراپى گۈل ـ چېچەكلەر، مېۋىلىك دەرەخلەر بىلەن قورشالغان. ئەگەر شاھنىڭ قەدىمى ئۆيۈمگە يەتسە، بۇ باغلارغا، ئۆيۈمگە ئەنبەر پۇرىقى تەڭ يېتىكۈسىدۇر. شۇنداقلا قۇشقۇچۇم ھەسەل، ئۆكۈزۈم سۈت بەرگۈسىدۇر!

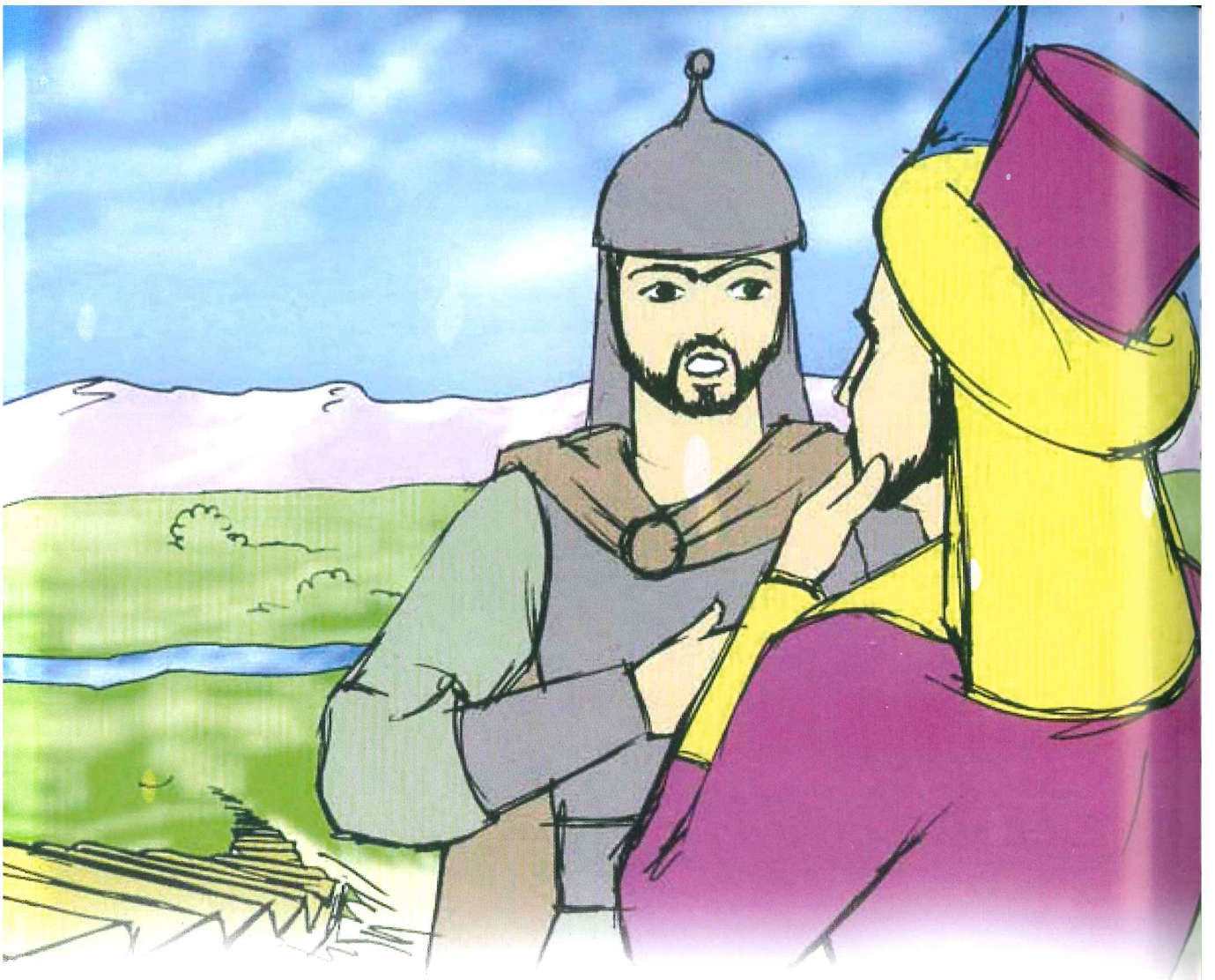
شاھ سەركەردىنىڭ ئۆتۈنۈشىنى قوبۇل قىلىپ دەپتۇ:

ــ بوپتۇ ئەمسە، سىز قايتىپ تەييارلىق قىلىڭ.









ئوۋدىن قايتقاندا سىزنىڭ سارىيىڭىزغا چۈشمەن!

سەركەردە سۆيۈنگەن ھالدا باش ئېگىپ سارىيىغا قايتىپتۇ. سارىيىنى ناھايىتى چىرايلىق ياساپتۇ، رۇم پايانداز‌لىرى، خوتەن گىلەملىرى بىلەن بېزەپتۇ. سارايىنىڭ ھەممە يېقى ناھايىتى پاكىز ۋە پارقىراق ھالەتكە كەپتۇ.

ئاردىدىن ئۇزاق ئۆتمەي شاھ سارايغا قەدەم تەشرىپ قىپتۇ. ئۆي ساھىبى شاھنىڭ قەدەملىرىگە جاۋاھىرلارنى چېچىپتۇ. شاھ ئاتمىش پەشتاقتىن كۆتۈرۈلۈپ، ئايۇانغا چىققاندا بېشى ئاسمانغا يەتكەن، كائىناتقا زىننەت بولغان، پۈتۈن گۈزەللىكلەرنى ئۆزىگە جەملىگەن بىر ئايۇاننى كۆرۈپتۇ.

مانا شۇ سارايدا خۇشال ـ خورام بەزمە باشلىنىپتۇ. يېمەك ـ ئىچمەكلەرگە ئېغىز تېگىلىپتۇ. بىر چاغدا شاھ ئۆي ئىگىسىگە يۈزلىنىپ:

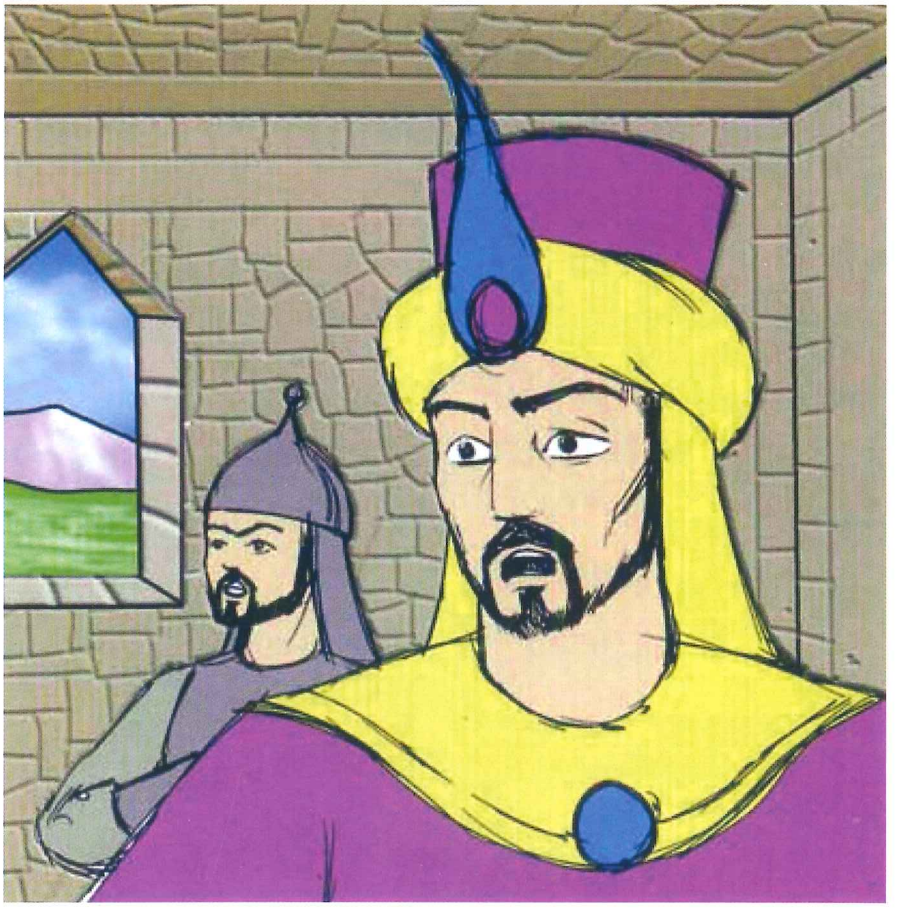
ـــ ئەي مېنىڭ مېھماندوست سەركەردەم، سارىيىڭ ناھايىتى گۈزەل ۋە ھاۋاسى ساپ ئىكەن. لېكىن، كۆككە بوي سۇنغان بۇ ئايۇىنىڭغا نەچچە قېتىم چىقىپ، چۈشەلەيسەن؟

ـــ شاھىمنىڭ ئۆمرى ئۇزاق بولسۇن، ـــ دەپتۇ سەركەردە، ـــ مېنىڭ چىقىپ



چۈشمىكىم ئەجەبلىنەرلىك ئەھۋال. ئەمما ئەجەبلىنەرلىكى، مېنىڭ ئورۇق ۋە ئاجىز قىزىمنىڭ ئىشىدۇركى، ئۇ ھەر كۈنى تاغدەك بىر ئۆكۈزنى بوينىغا مىندۇرۇپ، بۇ ئايۇانغا ئېلىپ چىقار. ئۆكۈز نە ئۆكۈزكى، خۇددى پىلنىڭ ئۆزىدۇر. شۇنىڭغا قەسەم قىلالايمەنكى، ئۇ ئۆكۈزنى بىزنىڭ بۇ قوشۇندىن ھېچكىم يەردىنمۇ ئۈزەلمەس. قىز بولسا، بۇ ئاتمىش پەشتاقتىن يايدىن چىققان ئوققا ئوخشاش چاقار، پەشتاقلارنىڭ بىرىدىمۇ توختاپ دېمىنى ئالماس. ئەسلى تەئەججۇبلىنىشكە تېگىشلىكى شۇدۇر، شاھىم!

سەركەردىنىڭ سۆزىدىن شاھ ھەيرانلىققا پېتىپتۇ:



— بۇ قانداقمۇ مۇمكىن بولسۇن؟ ئەگەر كۆزۈم بىلەن كۆرمىسەم، بۇ گەپكە ئىشەنمەيمەن! شۇڭا، ئەڭ ياخشىسى دېگىنىڭىزنى ئىسپاتلاڭ، سەركەردەم!

سەركەردە شاھنىڭ ئالدىدىن يېنىپ كېلىپ، شەھرىبانغا ئەھۋالنى مەلۇم قىلىپتۇ. قىز بولسا، مۇشۇنداق منۇتلانى ئۈزاقتىن بېرى كۈتۈۋاتقانىكەن. ئۇ ھەممە كۆرىدىغان كەڭرى مەيدانغا چىقىپ نازۇك قەدەملىرى بىلەن ئۆكۈزنىڭ قېشىغا بېرىپتۇ. ئاندىن بېشىنى ئېگىپ، ئۆكۈزنى بوينىغا ئېلىپ كۆتۈرۈپتۇ ۋە ناھايىتى چاققان ۋە دادىل قەدەملىرى بىلەن پەشتاقتىن چىقىپتۇ. ئۇ شاھنىڭ تەختى ئالدىغا كېلىپ، ئەدەب بىلەن باش ئېگىپ تۇرۇپتۇ.

بەھرام شاھ ئۆكۈزنى كۆتۈرۈپ تۇرغان قىزنى كۆرۈپ، ھەيرانلىقتىن ئورنىدىن تۇرۇپ كېتىپتۇ. ئەمما، ئۆز كۆزىگىنى تونۇيالماپتۇ.

شەھرىبان ئۆكۈزنى بويىندىن ئېلىپ، يەردە قويغاندىن كېيىن، شۇنداق دەپتۇ:

— مەن سىزنىڭ ۋە پۈتۈن زىيادەت ئەھلىنىڭ ئالدىدا بۇ ھۈنەرنى كۆرسەتتىم. ئەگەر قولىڭىزدىن كەلسە، بۇ دۇنيادىن بىر كۈچلۈك يىگىت تېپىڭ، ئۇ بۇ ئۆكۈزنى بۇ يەردىن تۆۋەنگە ئېلىپ چۈشەلىسۇن!

— بۇ سىنىڭ كۈچلۈك ئىكەنلىكىڭنى كۆرسەتمەيدۇ، — دەپتۇ بەھرام شاھ، —



بۇرۇندىن تارتىپ ئادەت قىلغانلىقىڭ ئۈچۈن ئۆكۈزنى كۆتۈرۈۋاتسەن! بۇ ھېچقانداق ھۈنەر ئەمەستۇركى، ئۇزاق يىللاردىن بېرى كۆنگەن كۆنۈكمىنىڭ نەتىجىسىدۇر. شۇڭا بۇ ساڭا ئادەتتىكى بولغان ئىش ھېسابلىنىدۇ.

شەھرىبان باش ئېگىپ دەپتۇ:

— ناھايىتى ئەجەبلىنەرلىككى، ئۆكۈز كۆتۈرۈش ئادەت بىلەن بولۇر، ئەمما جەرەن ئۇۋلاش بولسا ھۈنەر بىلەنمۇ؟ نېمىشقا مېنىڭ ئۆكۈز كۆتۈرمەكىم «ئادەت»نىڭ نەتىجىسى ھېسابلىنىپ، شاھنىڭ جەرەن ئۇۋلىشىنى «ئادەتنىڭ نەتىجىسى» دېگەنلەر جازالىنىدۇ؟





شاھ بۇ مەسخىرىلىك سۆزنى ئاڭلاپ، ئاندىن سىنچىلاپ قاراپتۇ ۋە شەھرىدىكى بانىنى تونۇپ قاپتۇ. قىزنىڭ يېنىغا كېلىپ، ئۇنىڭدىن ئۆزۈر سوراپ شۇنداق دەپتۇ:

— سېنى جازاغا ھۆكۈم قىلغىنىم ئۈچۈن مېنى قېتىم ئۆزۈر سورايمەن! مېنى ئەپۇ قىل! ئۆزۈم قويغان ئوتتا ئۆزۈم كۆيۈپ كۈل بولدۇم! شۇنىڭغا شۈكۈردىكى، سەن بولساڭ ھايات ئىكەنسەن! بۇنىڭ ئۈچۈن ياراتقۇچىغا مىڭلاپ تەسەننا ئېيتىمەن!

شەھربانمۇ يۈرىكىدىكى سۆزنى ئېيتىپتۇ:

— ھۆرمەتلىك شاھىم، سىز ئۇۋىدا جەرەنىڭ تىرنىقىنى قۇلقىغا تىكىپ قويغاندا، بۇ ھۈنىرىڭىزگە يەر ئەمەس، كۆكلەرمۇ «ئاپېرىن!» دېدى. ئەمما مەن شاھىمنى تەبرىكلەشكە سۈكۈت قىلدىم. چۈنكى، مەن شاھىمزغا كۆزى يامانلارنىڭ كۆزى تېگىپ كېتىشىدىن ئەنسىرەيتتىم. شۇڭا شاھىمزنىڭ ئىشىنى كىچىك

ئش قاتاردا مۇئامىله قىلدىم. ئەمما نە قىلاي، پەلەك ساداقتىمىنىڭ ھېسابىغا ماڭا تۆھمەت ۋە ئەرزىيەت قىسمىتىنى تاڭدى.

شەھرىبانىنىڭ بۇ سۆزلىرىنى ئاڭلىغان شاھ چىن دىلىدىن سۆيۈنۈپتۇ ۋە شۇنداق دەپتۇ:

ــ ئېيتقىنىڭ توغرا، سېنىڭ ساداقىتىڭگە ئىشەنمىدىم. بۇ ھۇنەرگە ئىگە بولغان قىزنىڭ دۇنيادا قىممىتى بىباھادۇر!

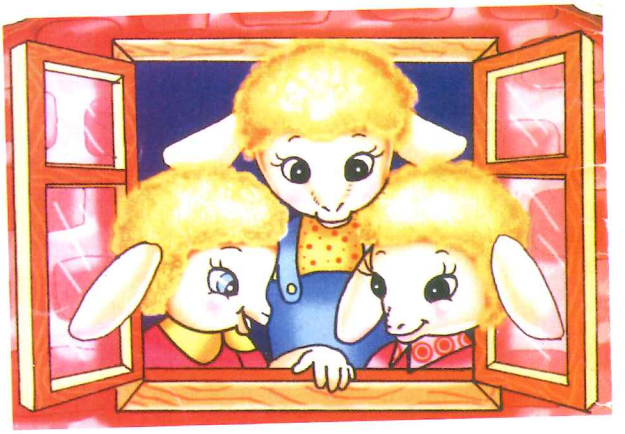
شاھ يەنە سەركەردىگە يۈزلىنىپ، ئۇنىڭ دولىسىغا قولىنى قويۇپ شۇنداق دەپتۇ:

ــ ئەگەر سەركەردەم قوغداپ قالمىغان بولسا، مېنىڭ گۆھرىمنى تاشلار پارچىلاپ تاشلىغان بولاتتى. شۇڭا سەركەردەم مېنىڭ ئەڭ كاتتا ئىنئاملىرىمغا، ھۆرمىتىمگە ئىگە بولغۇسىدۇر!

ئەنە شۇنىڭدىن كېيىن شەھرىبان يەنە سارايغا قايتىپ-تۇ، سەركەردىمۇ ناھايىتى كاتتا ئىنئامغا ئېرىشىپتۇ ۋە شاھنىڭ ئوڭ قول ۋەزىرى بولۇپ قاپتۇ.



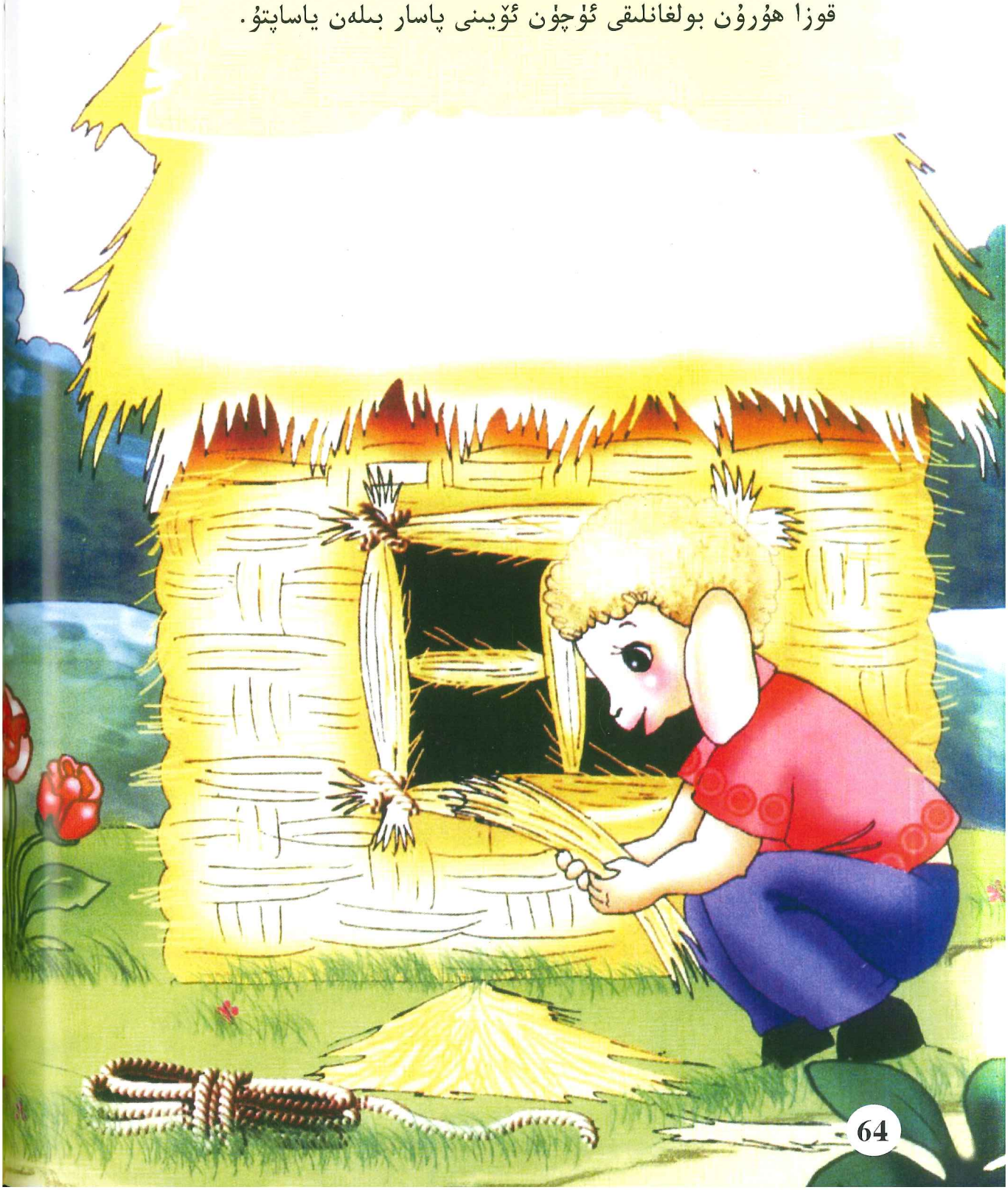
ئۈچ قوزا



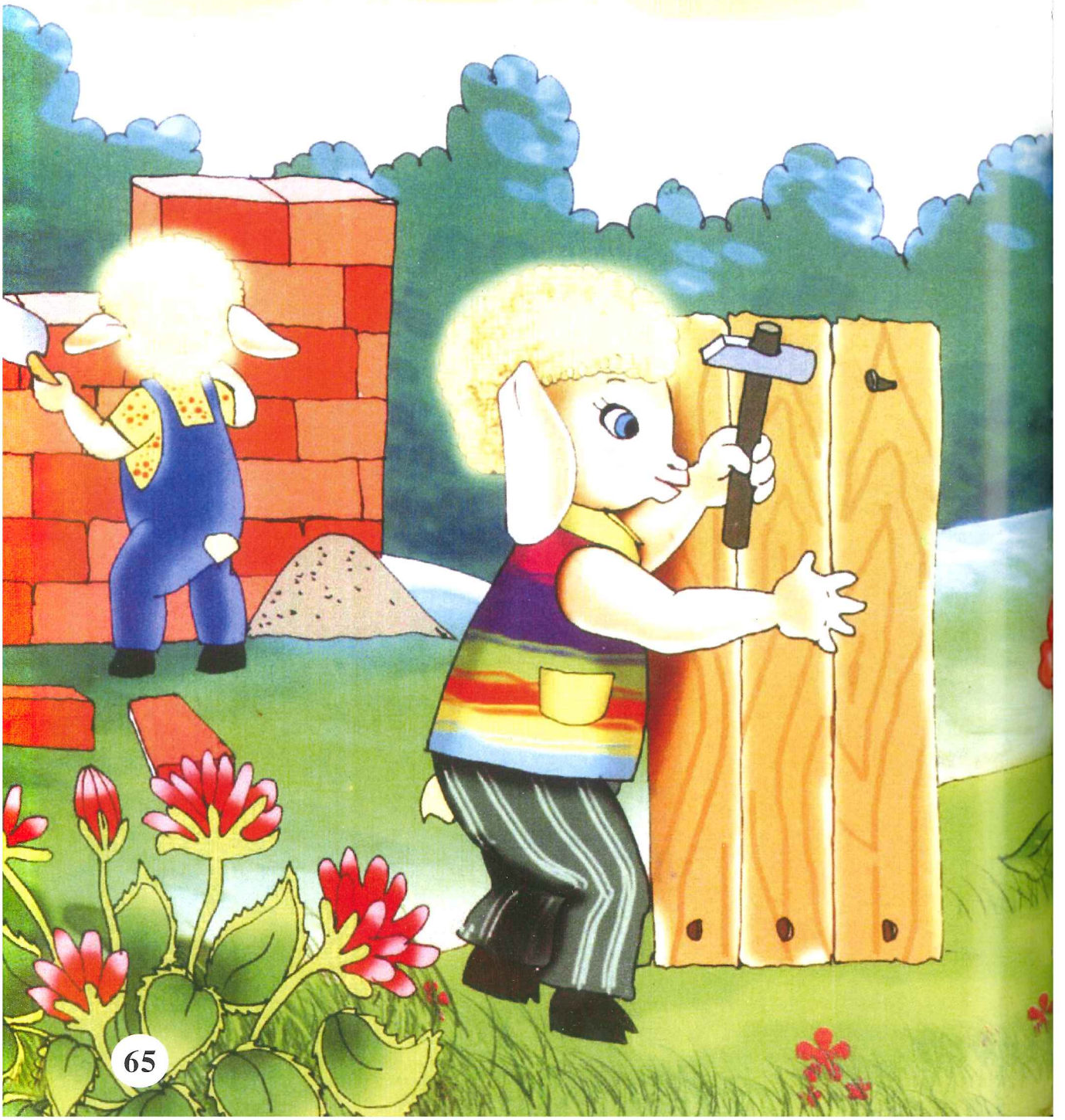
بار ئىكەن، يوق ئىكەن، بۇرۇنقى زاماندا ئۇچ قوزا بولـ
غانكەن. كۈنلەرنىڭ بىرىدە ئۇلار ئانىسىدىن ئايرىلىپ ئـۆزـ
لىرىگە ئۆي ياسىماق ئۈچۈن ئىجازەت سوراپتۇ. قوزىلارنىڭ
ئانىسى ئىجازەت بېرىپتۇ. ئەمما شۇنداق دەپتۇ:

ـــ باللىرىم، ئاچكۆز بۆرىدىن ئېھتىيات قىلىڭلار. ئـۇ
قوزىلارنى پايلاپ يۈرىدۇ. شۇڭا بىر ـ بىرىڭلاردىن ئايرىـلـ
ماڭلار، ئۆيۈڭلارنى مەھكەم ياساڭلار. ئـۆينى بىـرلىكتـە
سېلىپ، بىرلىكتە ياشاڭلار!

قوزىلار ئانىسىنىڭ سۆزىگە قۇلاق سالماپتۇ. ئۇلارنىڭ
ھەربىرى ئايرىم ـ ئايرىم ئۆي ياساشقا قارار قىلىشىپتۇ. چوڭ
قوزا ھورۇن بولغانلىقى ئۈچۈن ئۆيىنى پاسار بىلەن ياساپتۇ.



ئىككىنچى قوزا بولسا، سەل ئاسان كۆرۈپ، يەڭگىل تاختاي بىلەن ياساپتۇ. ئەڭ كىچىك قوزىلا سەۋر ۋە چىدام بىلەن ئىشلەپ، ئۆيىنى خىشتىن سېلىپتۇ، ئەتراپىنىمۇ مۇستەھكەم ئېتىپتۇ.



ئاچكۆز بۆرە قوزىلارنىڭ ئانىسىدىن ئايرىلىپ كەتكەنلىكى ئاڭلاپ، ئۇلارنى ئىزدەشكە باشلاپتۇ ۋە دەسلەپ چوڭ قوزىنىڭ ئۆيىنى تېپىپ، ئىشكىنى ئۇرۇپ دەپتۇ:





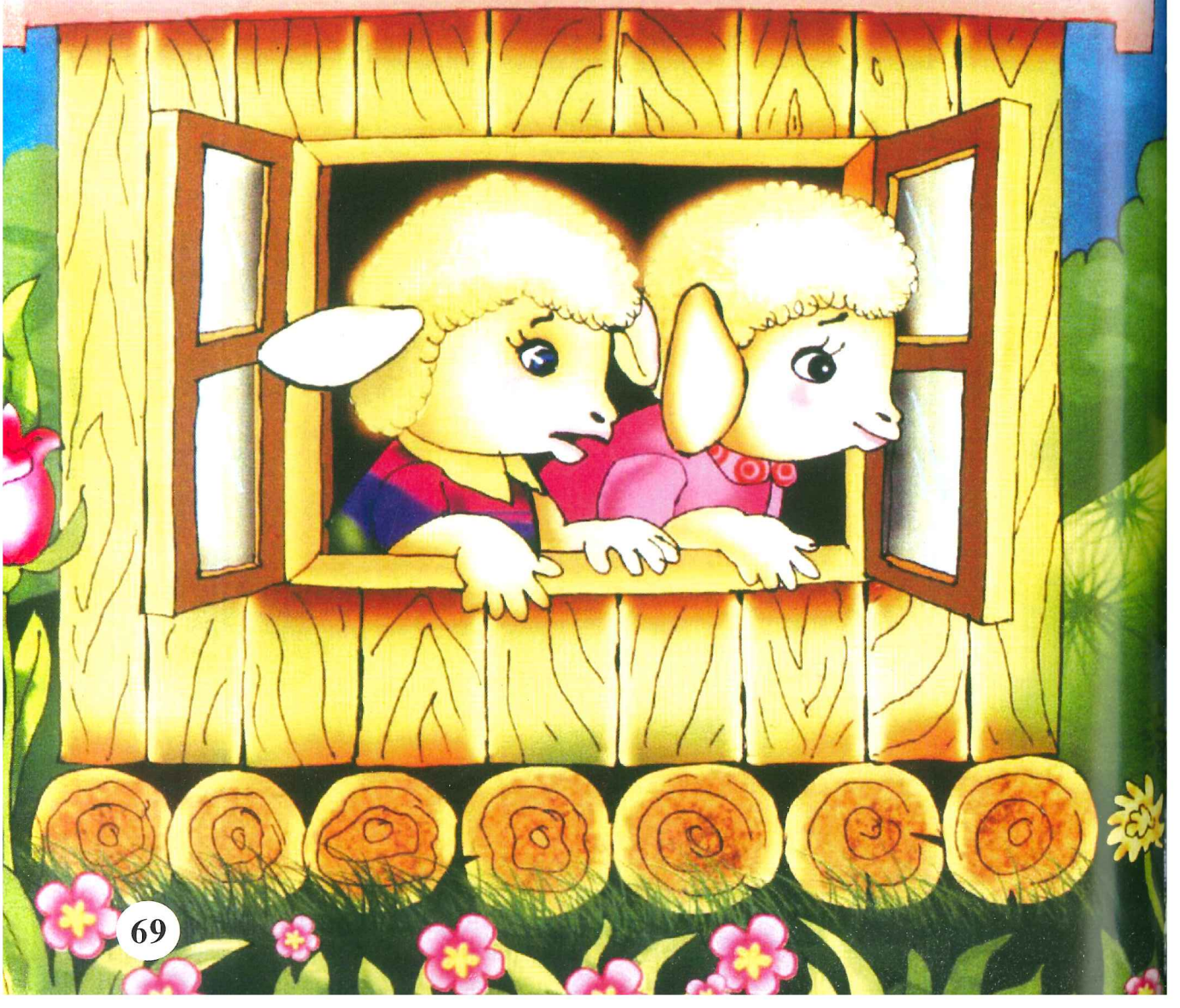
— ئەي قوزىچاق، ئىشكىڭنى ئاچ. ئۆيۈڭنى كۆرگىلى كەلدىم!

قوزا ئانىسىنىڭ سۆزىنى يادىغا ئېلىپ، ئىشكىنى ئاچماپتۇ. بۇنى كۆرگەن بۆرە پاسارلارنى يۇلۇپ تاشلاپ، يوچۇق ئېچىشقا باشلاپتۇ. قوزا ئاستاغىنە ئۆينىڭ بىر تەرىپىدىن چىقىپ، ئوتتۇرانچى قوزىنىڭ ئۆيىگە قاراپ قېچىپتۇ.

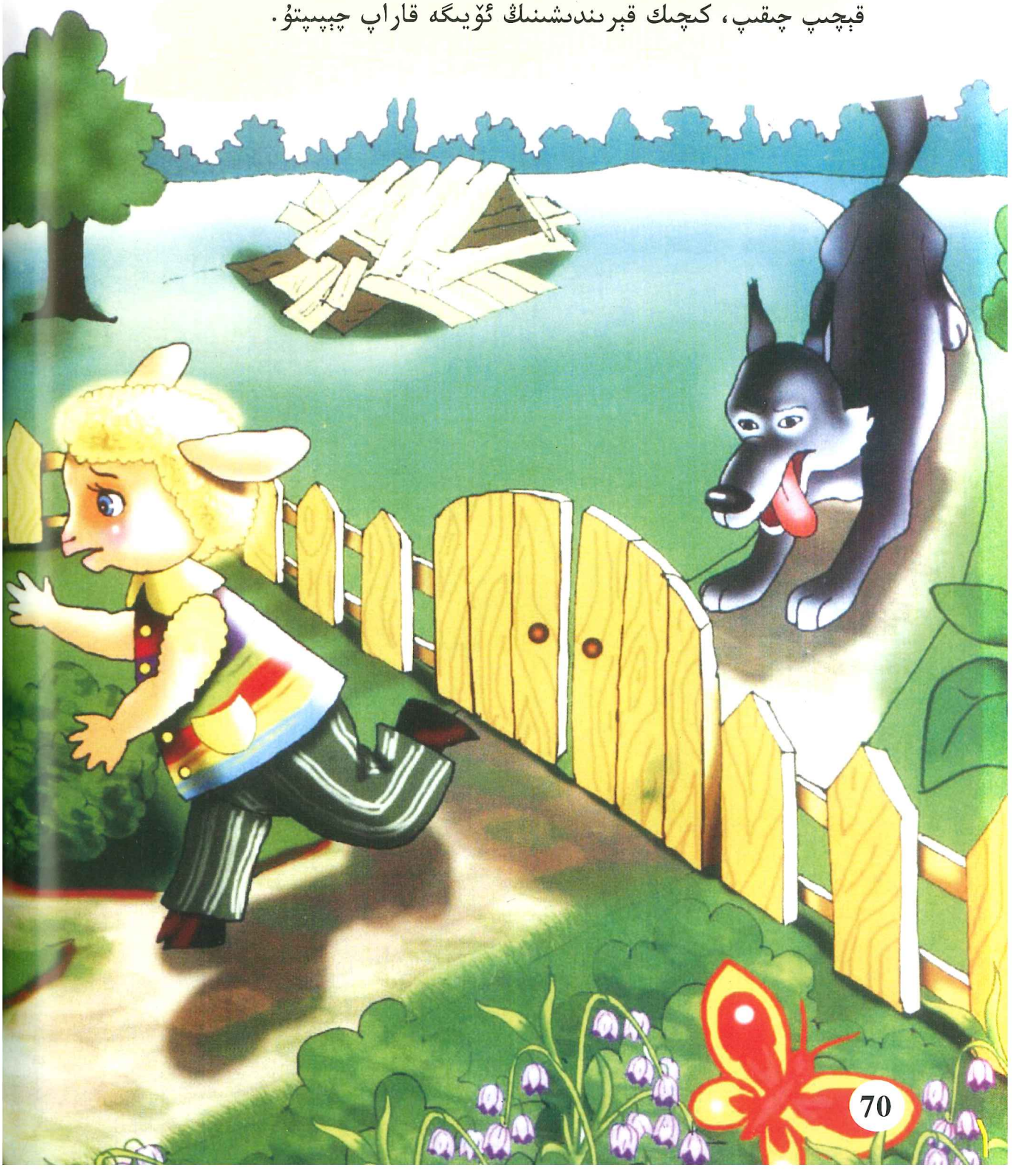
ئوتتۇرانچى قوزا تېزلىكتە ئىشىكنى ئېچىپ، چوڭ قېرىندىشىنى ئىچكىرىگە كىرگۈزۈپتۇ. ئوزاق ئۆتمەي بۆرىمۇ يېتىپ كېلىپ، ئۆينىڭ ئەتراپىنى ئايلىنىشقا باشلاپتۇ.



ئۇ قارىسا، قوزىلار يەنىلا ئىشكىنى ئېچىۋەتكەن. شۇنىڭ ئۈچۈن ئۇ ئۆينىڭ شاللىرىغا تېپىپ بېقىپتۇ. ئۆي ئاجىز بولۇپ، ھەر ياققا ئىرغاڭلىغىدەك.



بۇنى كۆرگەن قوزا بىر ياغاچ تېپىپ كېلىپ، پىشاڭ سېلىپ ئۆينى پۈتۈنلەي يېقىتىپ تاشلاش ئۈچۈن ياغاچ ئىزدەشكە باشلاپتۇ. بۆرە مۇشۇ نىيەتتە ئۆيدىن ئازراق يىراقلاشقان هامان قوزىلار دەرهال قېچىپ چىقىپ، كىچىك قېرىندىشىنىڭ ئۆيىگە قاراپ چېپىپتۇ.

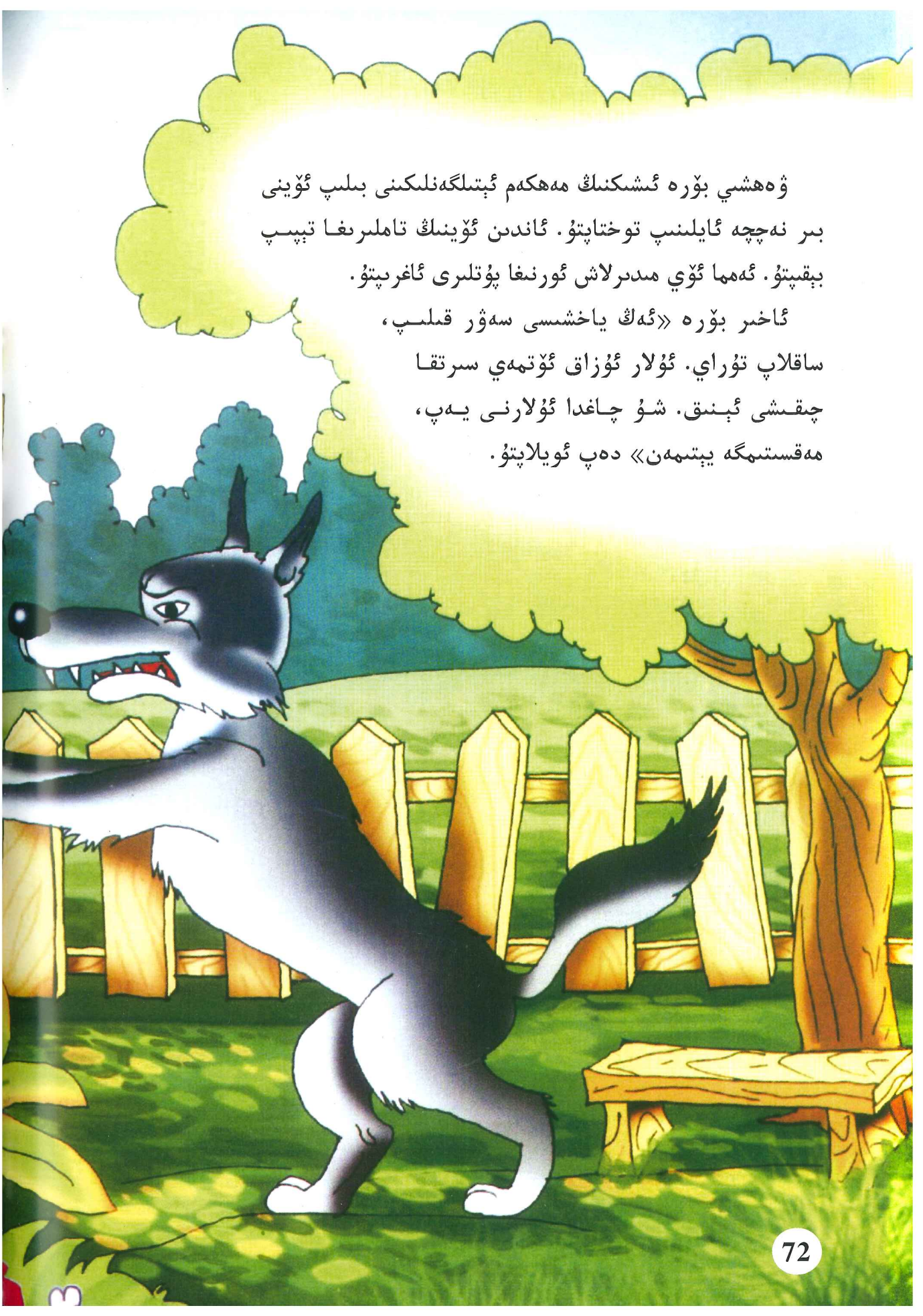


كىچىك قوزا ئىشنى ناھايىتى پۇختا قىلغان بولۇپ، قېرىنداشلىرى ھاسراپ - ھۆمدەپ كېلىشى بىلەن ئۇلارنى ئىچكىرىگە كىرگۈزۈپ، ئىشكىنى مەھكەم ئېتىپتۇ.

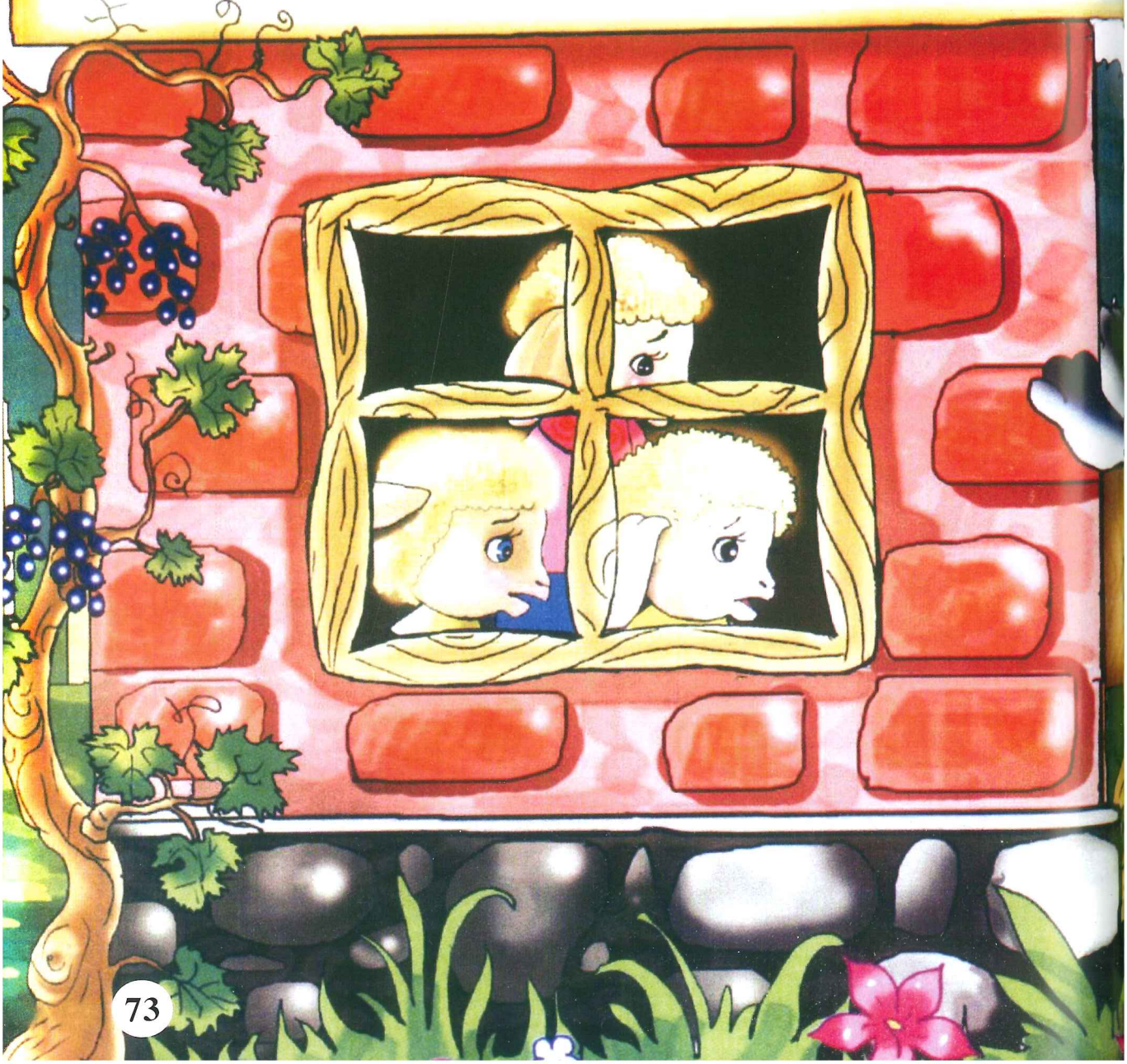


ۋەھشي بۆرە ئىشكىنىڭ مەھكەم ئېتىلگەنلىكىنى بىلىپ ئۆينى بىر نەچچە ئايلىنىپ توختاپتۇ. ئاندىن ئۆينىڭ تاملىرىغا تېپىپ بېقىپتۇ. ئەمما ئۆي مىدىرلاش ئورنىغا پۈتلىرى ئاغرىپتۇ.

ئاخىر بۆرە «ئەگە ياخشىسى سەۋر قىلىپ، ساقلاپ تۇراي. ئۇلار ئۇزاق ئۆتمەي سىرتقا چىقىشى ئېنىق. شۇ چاغدا ئۇلارنى يەپ، مەقسىتىمگە يېتىمەن» دەپ ئويلاپتۇ.



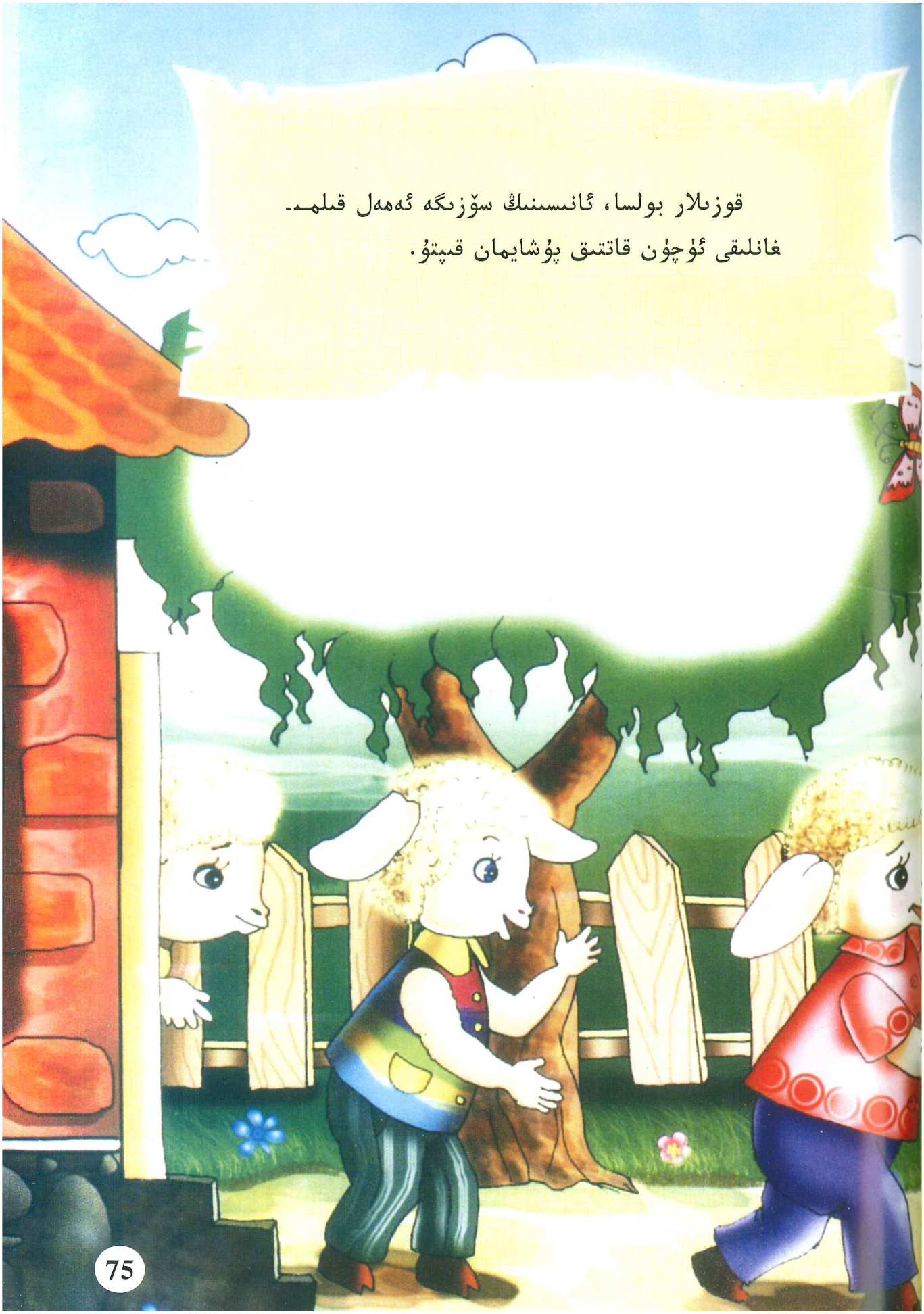
شۇنىڭ بىلەن قوزىلار ئىلاجسىز ئىچكىرىدىن چىقالماپتۇ، بۆرىمۇ مەقسىتىدىن يانماي پايلاپ يېتىپتۇ.



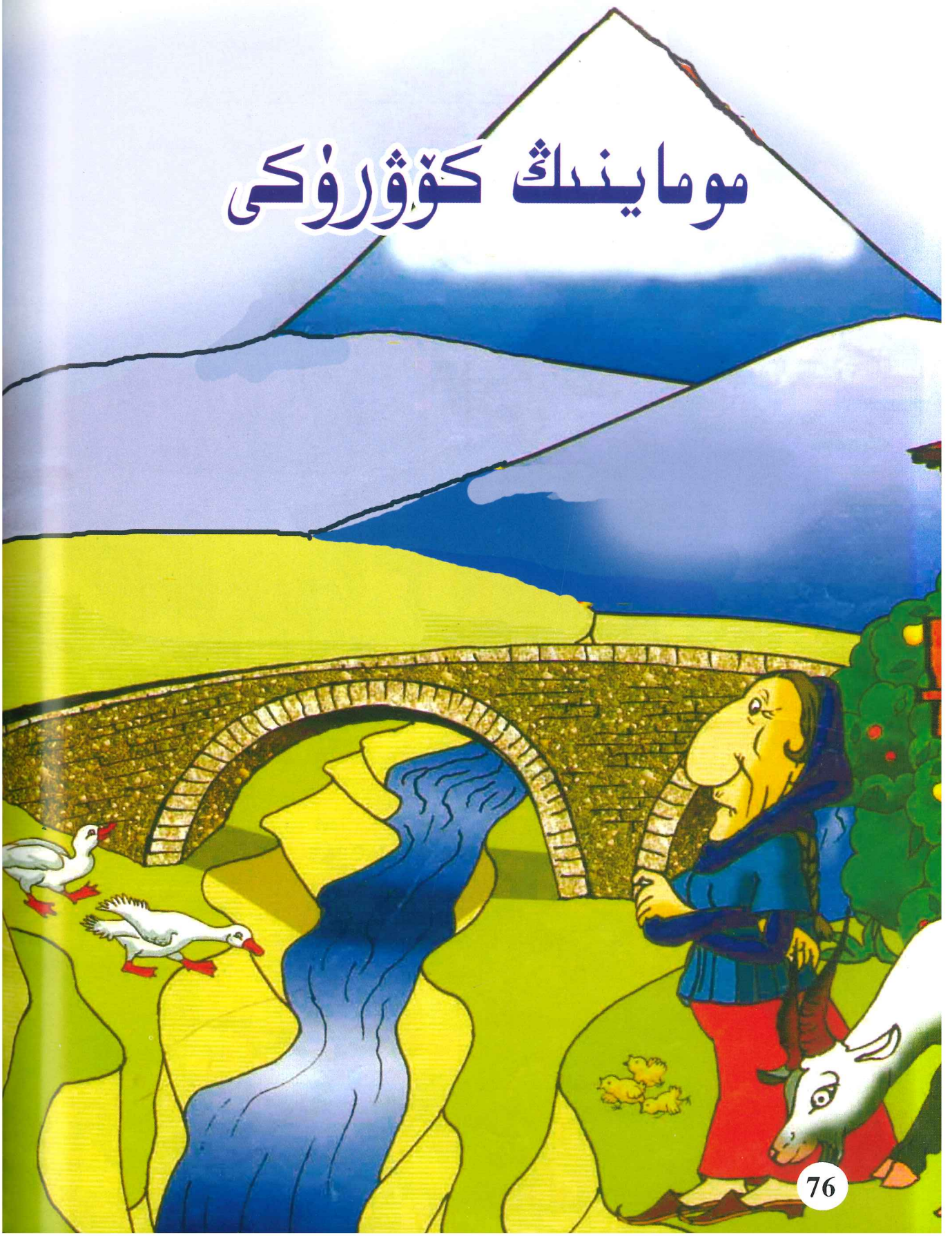
بىر چاغدا قوزىلارنىڭ ئانىسى بىر ئىتنى يېتىلىگەن ھالدا باللىرىنى يوقلاپ كەپتۇ. ناھايىتى ھوشيارلىق ۋە مەغرۇرلۇق بىلەن كېلىۋاتقان ئىتنى كۆرگەن بۆرە دەرھال قېچىشقا باشلاپتۇ. ئۇ قورقۇنچ بىلەن شۇنچىلىك يىراقتا قېچىپتۇكى، ئىككىنچى بۇ يەرنى تاپالمىغدەك يەرگە كېتىپتۇ.



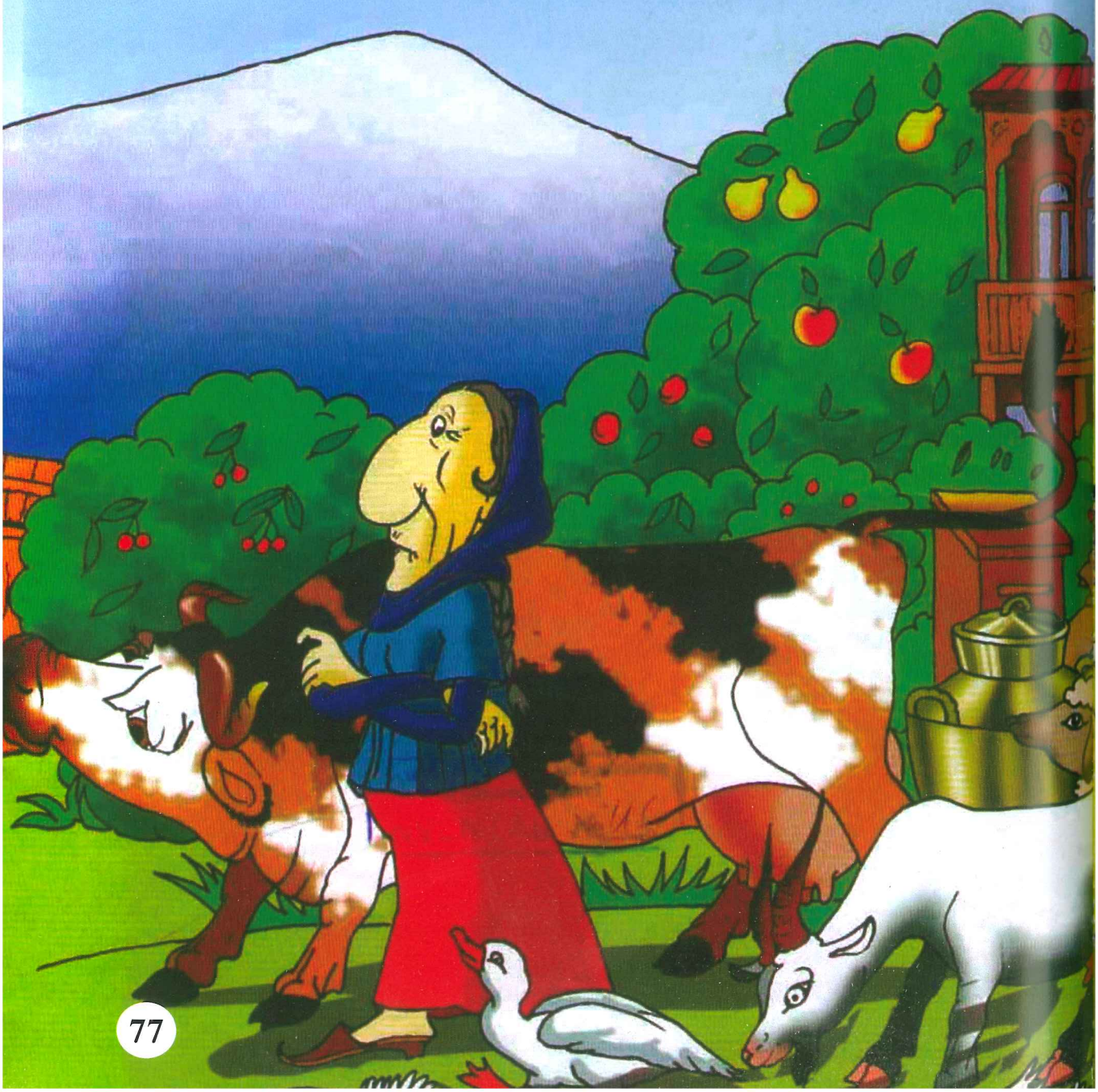
قوزىلار بولسا، ئانىسىنىڭ سۆزىگە ئەمەل قىلمـ.
غانلىقى ئۈچۈن قاتتىق پۇشايمان قىپتۇ.



مومايىنىڭ كۆڭرۈكى



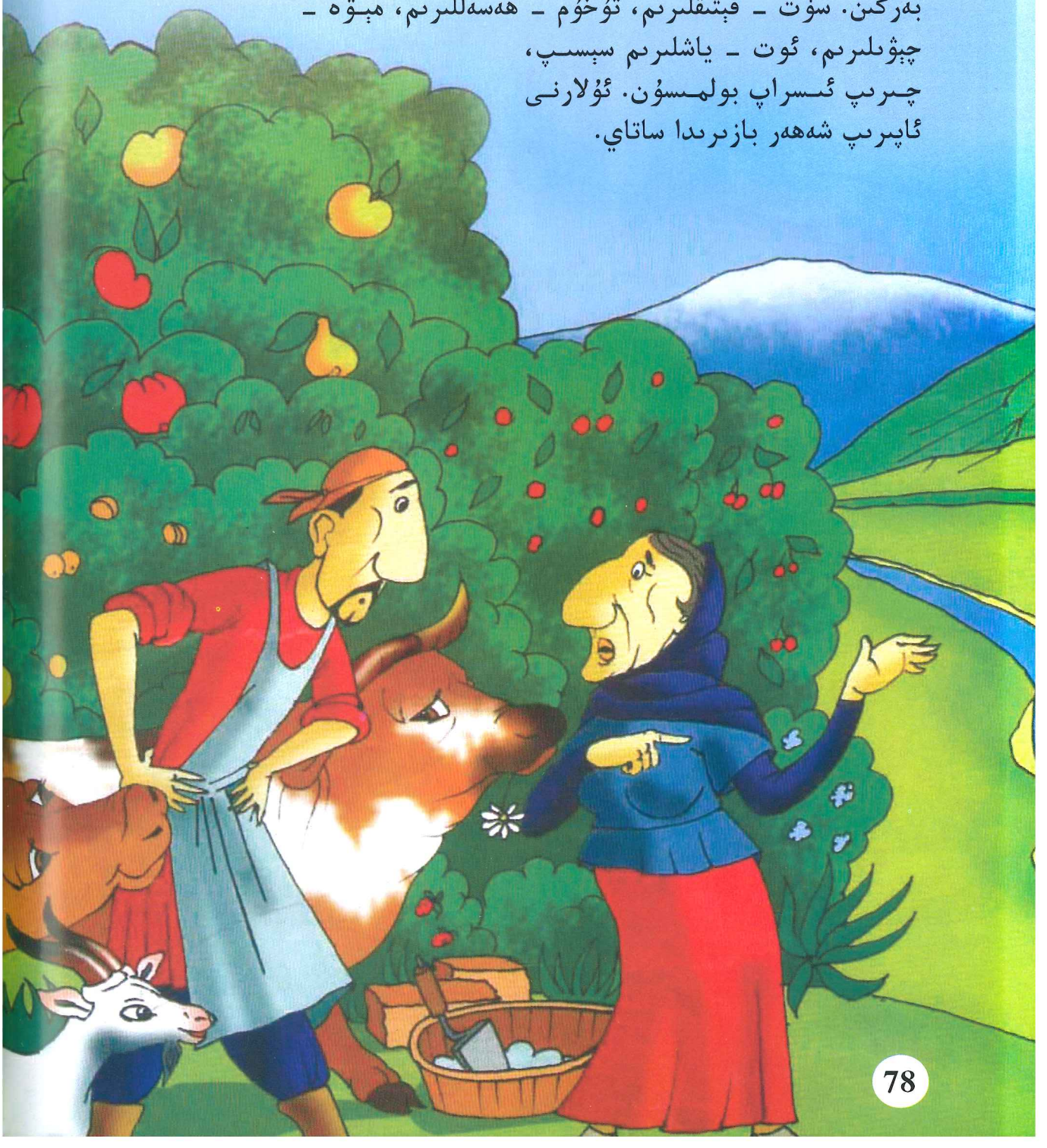
قەدىمكى زاماندا تەڭرىتاغلىرىنىڭ باغرىدىكى يايلاقلاردىن بىرىدە تەنھا ـ يالغۇز بىر موماي ياشىغانىكەن. ئەمما ئۇنىڭ كالىسى، ئۆچكىسى، غىزى، ئۆردىكى، تۈخۈ ـ چۈجىسى بار ئىكەن. يەنە ھەسەل ھەرىلىرىمۇ بولۇپ، دەل ـ دەرەخلەردىن ھەسەل يىغىدىكەن. ئۇ سان ـ ساناقسىز تۈخۈملىرىنى، كوزا ـ كوزا ھەسەللىرىنى قەيەرگە قويۇشنى بىلمەيدىكەن. ئۇ يەنە ئۆيىنىڭ كەينىگە بىر باغ يېتىشتۇرگەن بولۇپ، ئۆرۈك ـ شاپتۇلنى، ئالما ـ نەشپۈتنى، قارىقات ـ توغىچنى يىغىشتۇرۇپ بولالماي قالدىكەن.



ئېتىزلىقدا چاغۇر - تۇرۇپلىرى، لوبيا - ماشلىرى، سەۋزە - پىيازلىرى ئېشىپ - تېشىپ تۇرىدىكەن. ئەمما، موماي بۇ مەھسۇلاتلىرىنى باشقا ياققا چىقىرىشقا ئامالسىز ئىكەن. چۈنكى، ئۇنىڭ ماڭار يولىنى بىر دەريا توسۇپ تۇرىدىكەن.

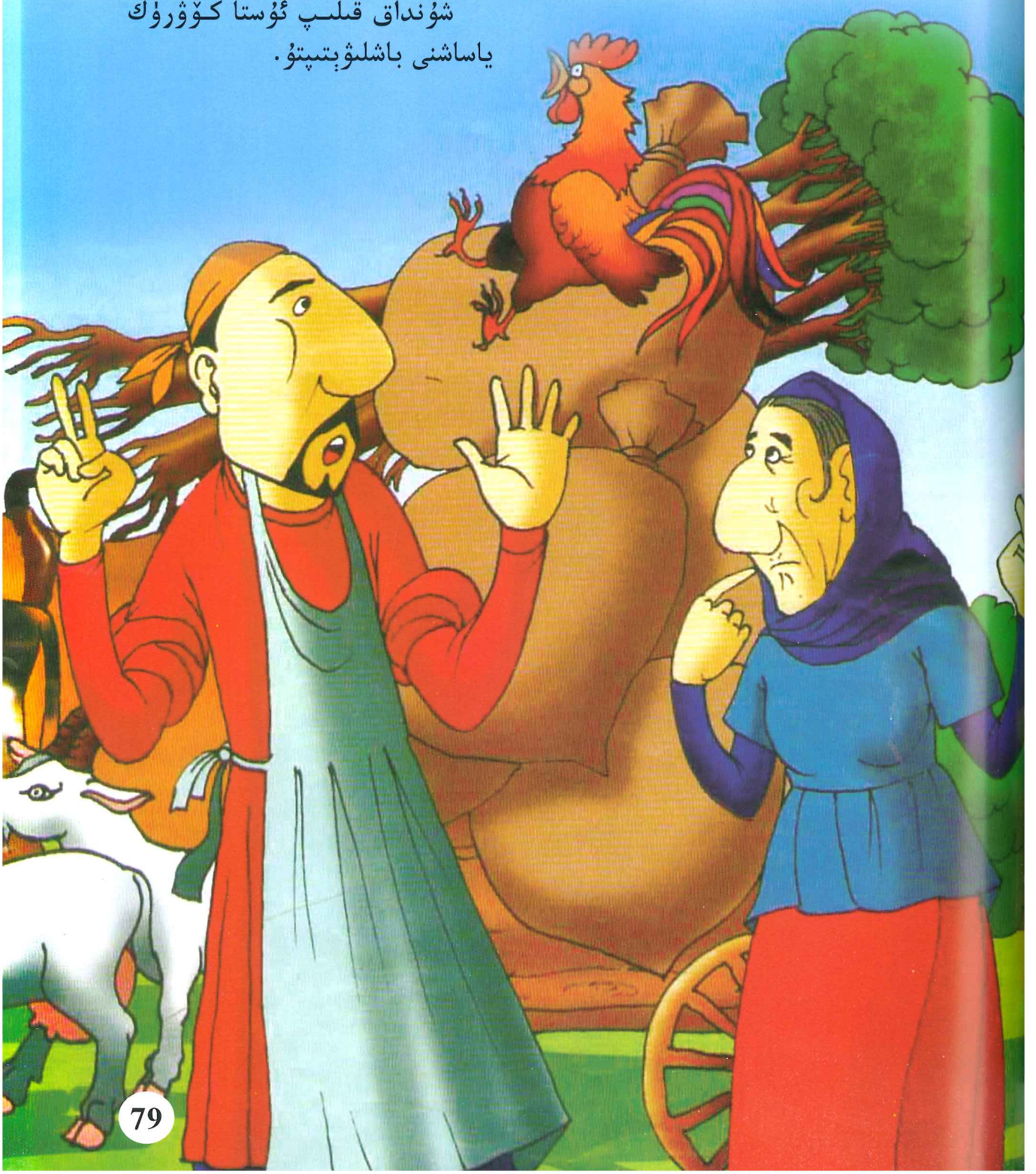
موماي ئاخىر بىر ئۇستىنى چاقىرىپ، ئۇنىڭغا شۇنداق دەپتۇ:

— قانچىلىك ھەق دېسەڭ بېرىمەن. بۇ دەريانىڭ ئۈستىگە بىر كۆۋرۈك سېلىپ بەرگىن. سۈت - قېتىقلىرىم، تۇخۇم - ھەسەللىرىم، مېۋە - چېۋىلىرىم، ئوت - ياشلىرىم سېسىپ، چىرىپ ئىسراپ بولمىسۇن. ئۇلارنى ئاپىرىپ شەھەر بازىرىدا ساتاي.



ئۇستا ياخشى پۇرسەت كەلگەنلىكىنى ھېس قىلىپ، مومايدىن يەتتە ئىنەك، يەتتە قوي، يەتتە ئۆچكە، يەتتە غاز، يەتتە ئۆردەك، يەتتە توخۇ، يەتتە ھەرە؛ ئانار، ئالما، نەشپۈت، شاپتۇل، لويلا... قاتارلىقلارنىڭ ھەربىرىدىن يەتتە سانداق؛ ئاندىن يەتتە تۈپ كۆچەت... تەلەپ قىپتۇ. مومای ئۇنىڭ تەلىپىگە رازى بوپتۇ.

شۇنداق قىلىپ ئۇستا كۆۋرۈك ياساشنى باشلۇۋېتىپتۇ.



كۈنلەر ئۆتۈپتۇ. ۋەدە ۋاقتى توشۇپتۇ. كۆۋرۈكمۇ پۈتۈپتۇ.

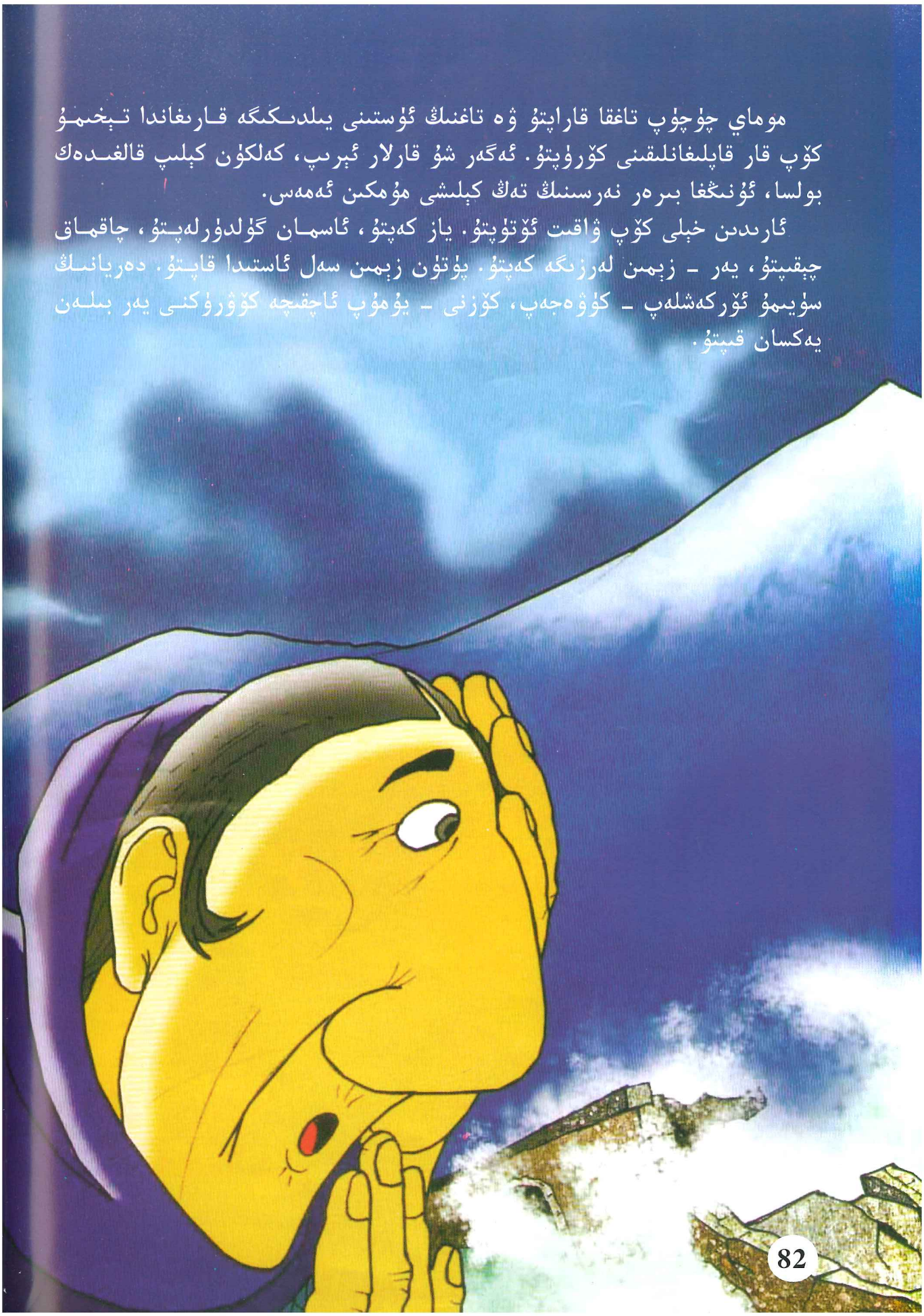
— ئەي مومايى، — دەپتۇ ئۇستا، — مەن ساڭا شۇنداق بىر كۆۋرۈك سېلىپ بەردىمكى، بۇ كۆۋرۈكتىن قانچىلىك ئېغىر يۈكۈك بولسىمۇ ئۆتۈدىكۈزسەك بولىدۇ. ئەمدى بارلىق مەھسۇلاتلىرىڭنى يۆتكەپ ساتالايسەن، خالىغان چاغدا شەھەرنىڭ بازىرىغا بارالايسەن.

ھەقىقەتەن شۇنداق بوپتۇ. كۆۋرۈك پۈتۈشى بىلەن كىشىلەرنىڭ ھەممىسى ئەنە شۇ كۆۋرۈكتىن ئۆتۈپتۇ.

ئەمما بۇ ئىش دەريادا ياقماپتۇ. ئۇ زۇۋانغا كېلىپ ھەسرەت بىلەن شۇنداق دەپتۇ:

— ئەي مۇھاي، ئىنىكىڭ، قوي - قوزىلىرىڭ، ئۆچكە - تۇخۇلرىڭ مېنىڭ سۈيۈمنى ئىچتى، رازى بولدۇم. ئەمدى بولسا، سەن مېنى ئۆتكەن - كەچكەنلەر-نىڭ تاپىنى ئاستىغا تاشلاپ بەردىڭ. بىلەمسەن، مېنىڭ تاغ ئىچىدە مەنبەيىم بار. ئالدىرىما، ياز كەلسۇن، بېشىڭغا بىر بالا سالىمەنكى، مەڭگۈ ئېسىڭدىن چىقمايدۇ.



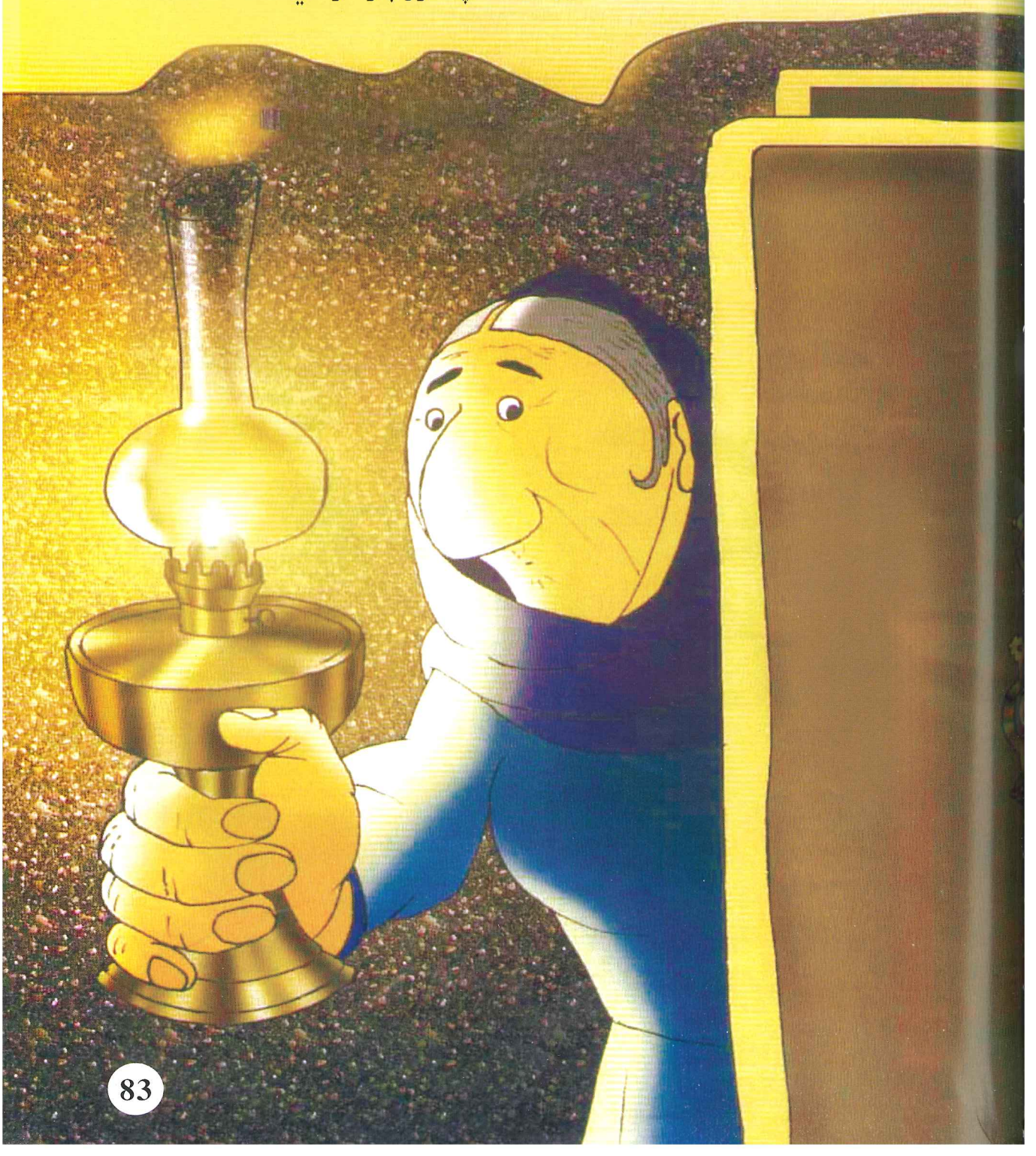


موماي چۈچۈپ تاغقا قاراپتۇ ۋە تاغنىڭ ئۈستىنى يىلدىكىگە قارىغاندا تېخىمۇ كۆپ قار قاپلىغانلىقىنى كۆرۈپتۇ. ئەگەر شۇ قارلار ئېرىپ، كەلكۈن كېلىپ قالغىدەك بولسا، ئۇنىڭغا بىرەر نەرسىنىڭ تەڭ كېلىشى مۇمكىن ئەمەس.

ئاردىدىن خېلى كۆپ ۋاقىت ئۆتۈپتۇ. ياز كەپتۇ، ئاسمان گۈلدۈرلەپتۇ، چاقماق چېقىپتۇ، يەر - زېمىن لەرزىگە كەپتۇ. پۈتۈن زېمىن سەل ئاستىدا قاپتۇ. دەريانىڭ سۈيىمۇ ئۆركەشلەپ - كۈۋەجەپ، كۆزنى - يۇمۇپ ئاچقىچە كۆۋرۈكنى يەر بىلەن يەكسان قىپتۇ.

تەنها موماي بىر كۆتەكنىڭ ئۈستىدە ئولتۇرۇپ قاپتۇ. ئۇ كۈن بويى ھەسرەتلىنىپ، دەريانىڭ لايقىپ ئاققان دولقۇنلۇق سۈيىگە قاراپ ئولتۇرۇپتۇ. ئاخىر، قاراڭغۇ چۈشكەن چاغدا پۈتلىرىنى سۆرەپ ئۆيىگە قايتىپتۇ. ئۇ چىراغنى يېقىشغىلا ئىشىك چېكىلىپتۇ.

— كىمسەن؟ — دەپ سوراپتۇ موماي.



سرتتىن بىر ئاۋاز ئاڭلىنىپتۇ:

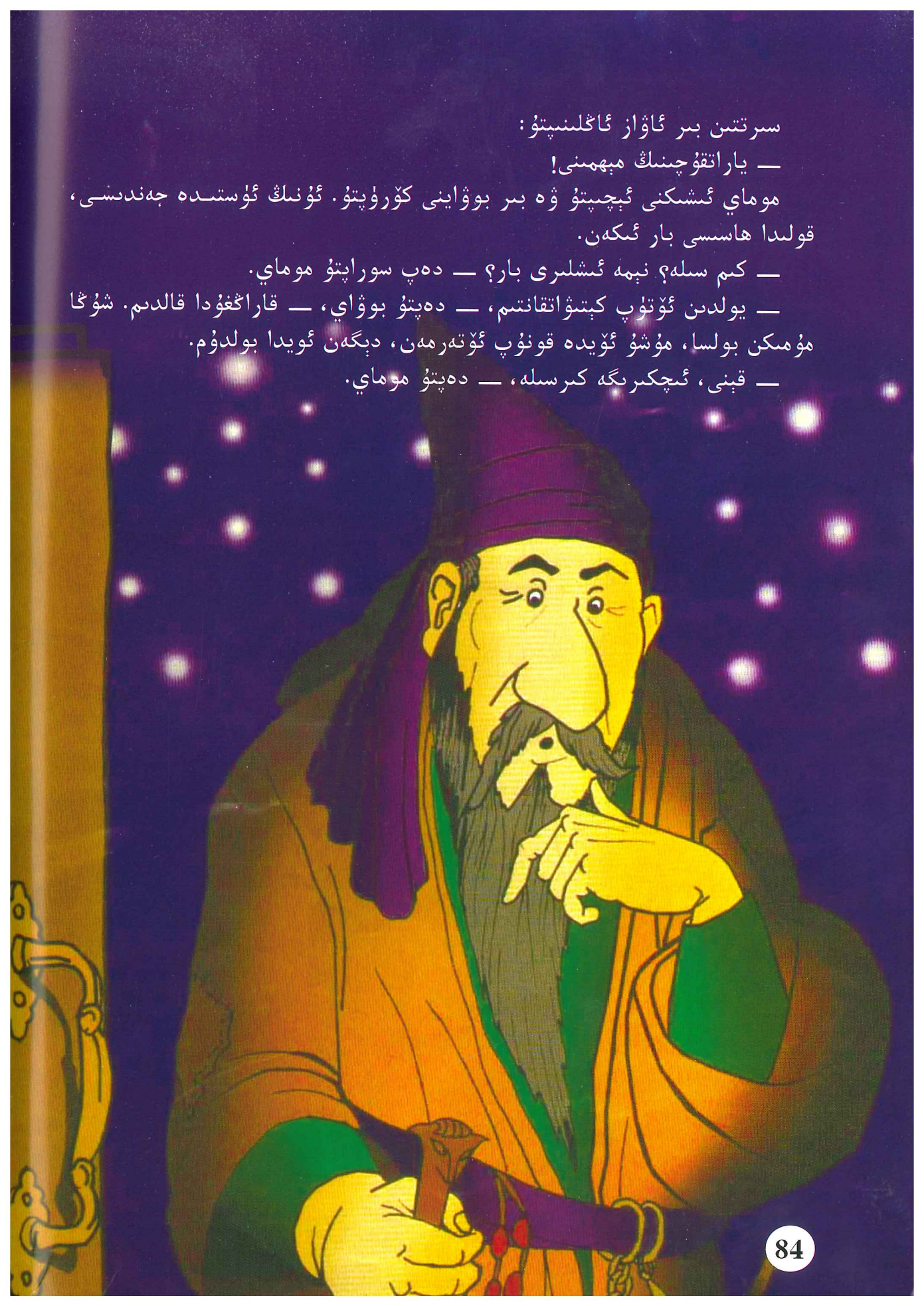
— ياراتقۇچىنىڭ مېھمىنى!

موماي ئىشىكنى ئېچىپتۇ ۋە بىر بوۋاينى كۆرۈپتۇ. ئۇنىڭ ئۇستىدە جەندىسى، قولىدا ھاسسىسى بار ئىكەن.

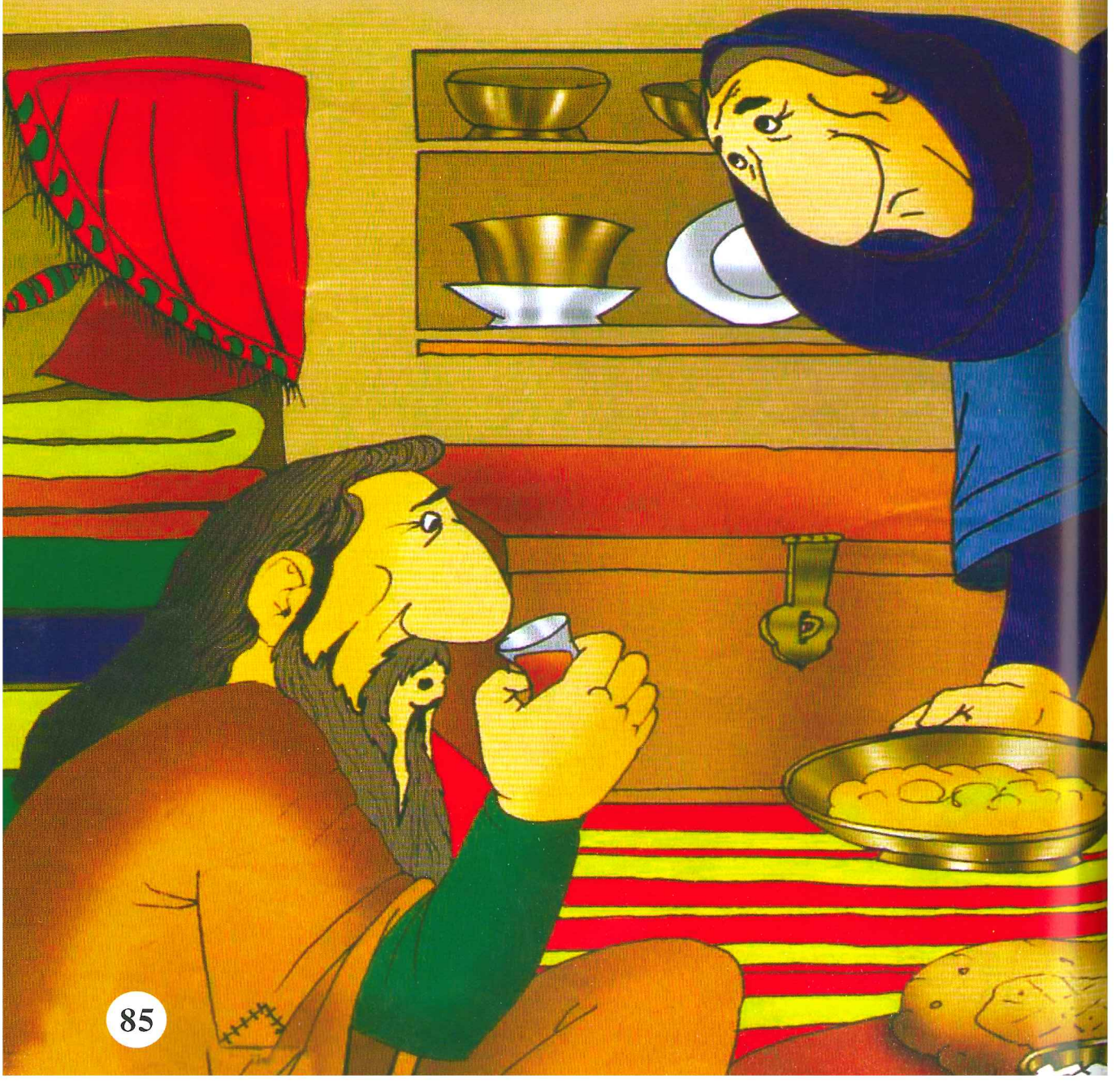
— كىم سىلە؟ نېمە ئىشلىرى بار؟ — دەپ سوراپتۇ موماي.

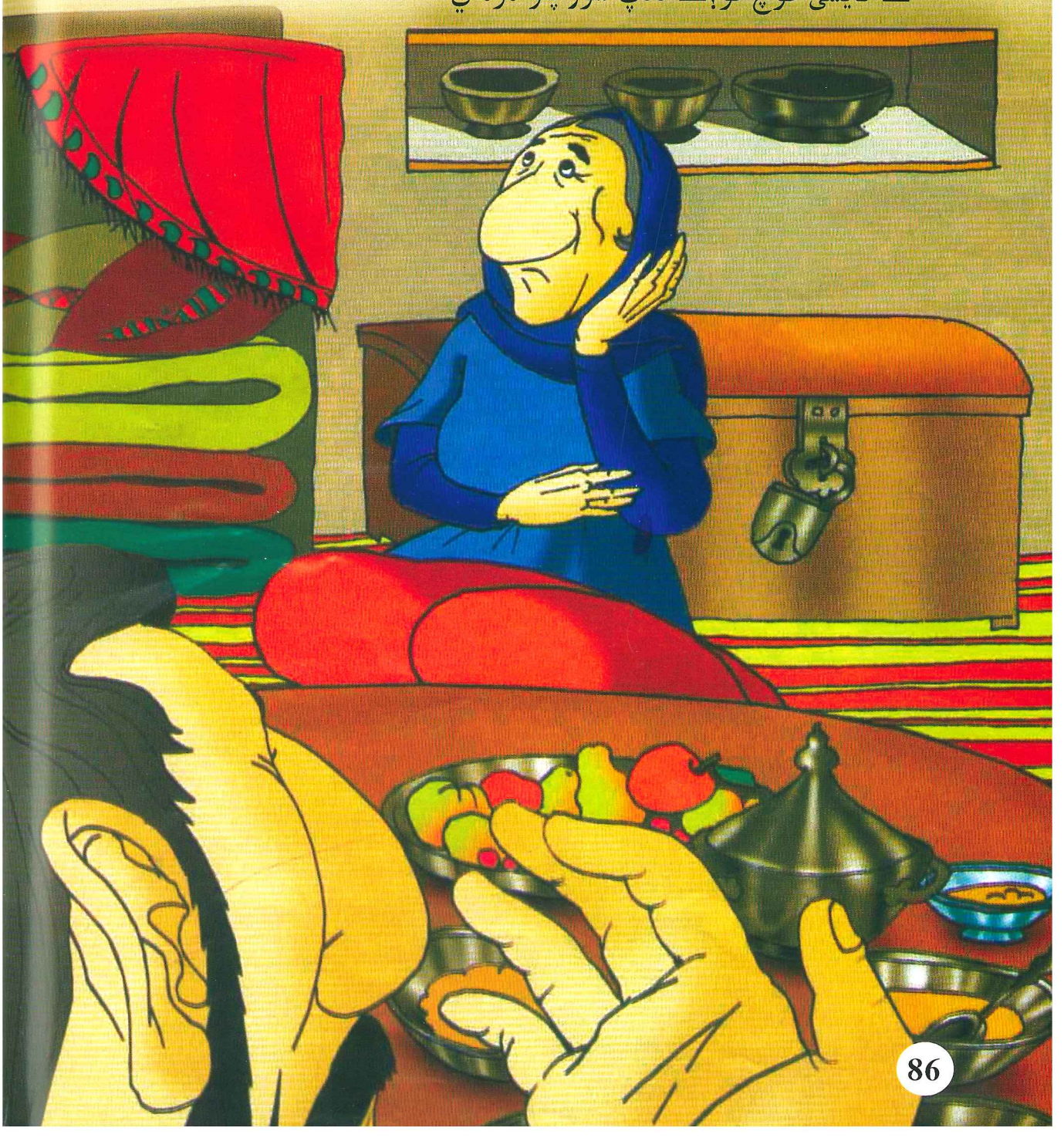
— يولدىن ئۆتۈپ كېتىۋاتقانتىم، — دەپتۇ بوۋاي، — قاراڭغۇدا قالدىم. شۇڭا مۇمكىن بولسا، مۇشۇ ئۆيدە قونۇپ ئۆتەرمەن، دېگەن ئويدا بولدۇم.

— قېنى، ئىچكىرىگە كىرسىلە، — دەپتۇ موماي.



مېھمان ئۆيگە كىرىپتۇ. ئۇ ئورۇنلىشىپ بولغاندىن كېيىن موماي سوراپتۇ:
— ئۆزلىرى نېمە ئىش قىلىلا؟ نەدىن كېلىپ، نەگە كېتىپ بارىلا؟
— دەرۋىشمەن، يۇرت كېزىمەن، — دەپتۇ مېھمان.
موماي ئۇنىڭغا چاي كەلتۈرۈپتۇ، پوشكال پىشۇرۇپتۇ.
مېھمان كۆپ يول يۈرۈپ ھارغان، شۇنداقلا قۇرسقىمۇ تازا ئاچقانىكەن. شۇڭا ئۇ تاماقلىرىنى يەپ بولۇپلا يېتىپ، ئۇخلاپ قاپتۇ. سەھەردە ئورنىدىن تۇرۇپ قارىسا، داستىخاندا دۇنيادىكى ئەڭ مەزىلىك نازۇ ـ نېمەتلەرنىڭ ھەممىسى تەل بولۇپ تۇرۇپتۇ. ئەمما موماي بىر يانداا ھەسرەتلىنىپ ئولتۇرغىدەك.
— موماي، نېمە دەردىڭىز بار؟ نېمىشقا بۇنچە قايغۇرىسىز؟





موماي بېشىغا كەلگەن ئىشلارنى سۆزلەپ بېرىپتۇ.

ــ دەريا سۈينىڭ قانچىلىك كۈچى بولسۇن، بىر ئۇستا تىككەن كۆۋرۈكنى ئۆرۈيدىغانغا؟ــ دەپمۇ دەرۋىش ھەيران بولۇپ.

موماي ئاھ ئۇرۇپ شۇنداق دەپتۇ:

ــ دەريا سۈيگە تاغ يۆلەكتۇر! شۇنداق ئىكەن نېمىشقا كۈچلۈك بولمىسۇن؟

ــ تاغدىنمۇ كۈچلۈك كۈچ بار!

ــ قايسى كۈچ ئۇ؟ــ دەپ سوراپتۇ موماي.



— سىز كۆۋرۈكنىڭ ياپقۇچىنى تۇخۇم شاكلىدىن ياساڭ. شۇ چاغدا كۆرىسىزكى، قانداق بولىدىغانلىقىنى...

دەرۋىش كەتكەندىن كېيىن، مومايى يەنە ئۇستىنى چىلاپ كەپتۇ ۋە شۇنداق دەپتۇ:

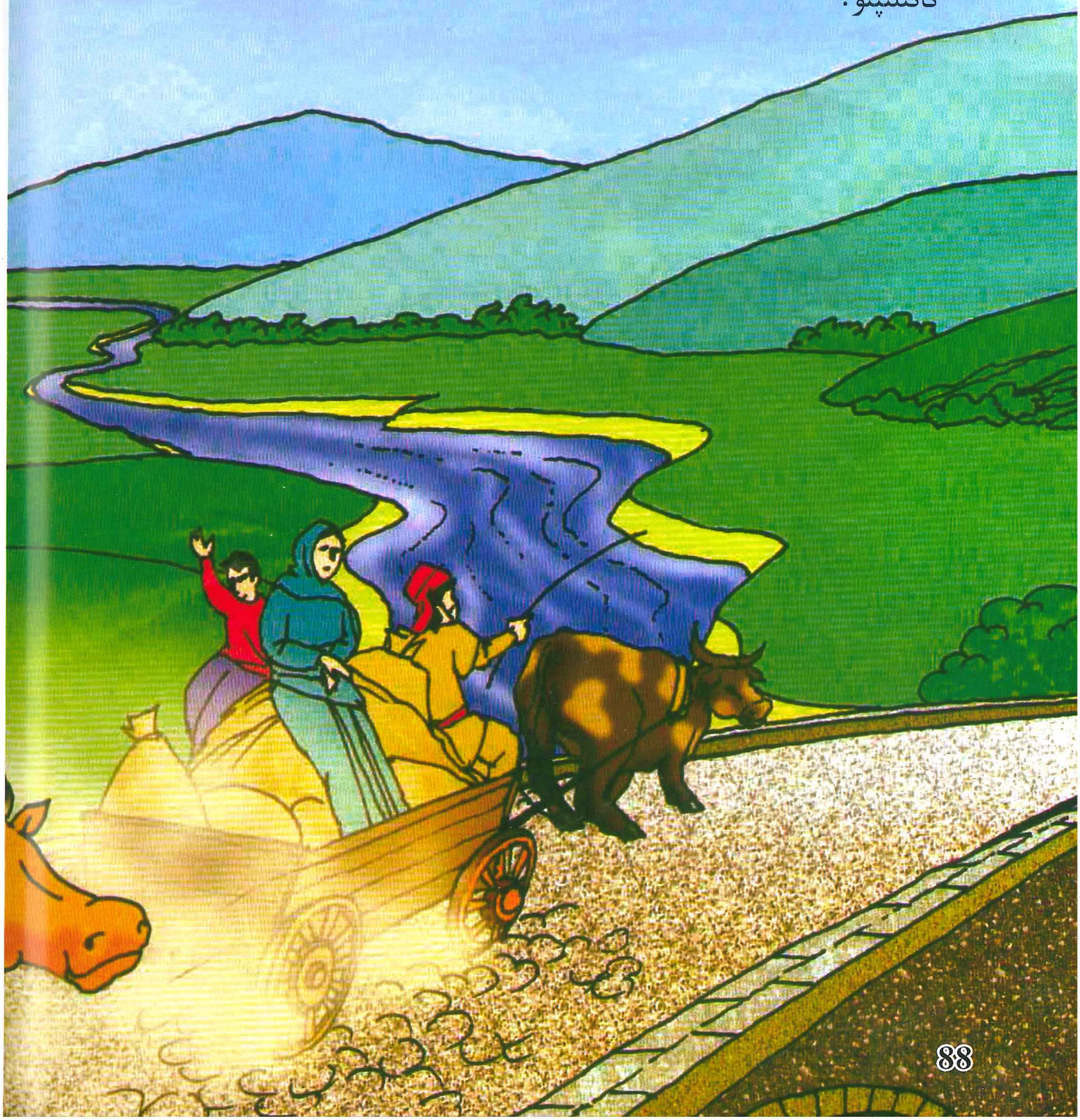
— ھەققىڭنى قانچىلىك دېسەڭ بېرىمەن. بۇ كۆۋرۈكنى قايتا ياساپ بەر. ئەمما كۆۋرۈك ياپقۇچىنى تۇخۇم شاكلىدىن ياسىغىن.

ئۇستا يەنە ھەممە نەرسىدىن يەتتىدىن ئالىدىغانلىقىنى ئېيتىپتۇ. مومايى رازى بوپتۇ. ئۇستا ئىشقا كىرىشىپ كېتىپتۇ.

كۈنلەر ھەپتىلەرگە، ھەپتىلەر ئايلارغا ئالمىشىپتۇ. ۋەدە ۋاقتى توشۇپتۇ، كۆۋرۈكمۇ پۈتۈپتۇ.

يەنە كىشىلەر ھارۋا - ئېشەكلىرى بىلەن كۆۋرۈكتىن ئۆتۈشكە باشلاپتۇ، بۇ قېتىممۇ دەريا سۇيى بۇنداق بولۇشنى ياقتۇرماپتۇ. ئەمما ئۇ ئۆزىنى ھەرقانچە ئۇرۇپمۇ كۆۋرۈكنى ۋەيران قىلالماپتۇ. ئاخىر، ناۋائىلاج باش ئېگىپ، بېسىقىغا چۈشۈپ قاپتۇ.

ئەنە شۇنىڭدىن باشلاپ بۇ كۆۋرۈك «مومايىنىڭ كۆۋرۈكى» دەپ ئاتىلىپتۇ.



责任编辑:哈斯亚提·依不拉音
责任校对:阿不都热依木·阿布力米提
封面设计:吐达吉·吐尔洪
绘　　画:阿迪力江·阿布力孜

书　　名　儿童爱菲达有声读物——狐狸与鹳
编　　者　吐尔逊·卡得
出　　版　新疆美术摄影出版社
　　新疆电子音像出版社(www.xjdzyx.com)
地　　址　乌鲁木齐市经济技术开发区科技园路5号(邮编 830026)
发　　行　新疆维吾尔自治区新华书店
印　　刷　新疆八艺印刷厂
开　　本　787mm × 1092mm　1/16
印　　张　117.75
版　　次　2015 年 2 月第 1 版
印　　次　2015 年 7 月第 1 次印刷
书　　号　ISBN 978-7-89415-023-3
定　　价　490.00 元(点读笔和20本书)